

ธรรมะใกล้มือ

มนุชยธรรมจำเป็น สำหรับมนุชยชาติ

พุทธทาสภิกขุ

BIA
มูลนิธิ
ธรรมะใกล้มือ

มนุษยธรรมจำเป็น สำหรับมนุษยชาติ

พุทธทาสภิกขุ

ธรรมะใกล้มือ

งานธรรมบรรยายของพุทธทาสภิกขุ ที่ไม่เคยจัดพิมพ์มาก่อน

มนุษย์ธรรมจำเป็นสำหรับมนุษย์ชาติ

พุทธทาสภิกขุ

การบรรยาย บรรยายแก่นักศึกษาคณะทันตแพทย์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

วันที่แสดง ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔

รหัส ๔๑๒๕๓๔๐๒๒๓๐๐๐

ผู้ถอด สุรียนต์ กาชานี

ผู้ตรวจทาน

ISBN 978-616-7574-51-6

พิมพ์ครั้งแรก มิถุนายน ๒๕๖๐ จำนวนพิมพ์ : ๕,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์ดี จำกัด

สมทบการผลิต ๑๐ บาท

ประสงค์รับหนังสือเพื่อใช้ในงานพิธีหรือเผยแพร่ในวาระต่างๆ ติดต่อที่

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

สวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) ถนนนิคมรถไฟสาย ๒

แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ : ๐-๒๙๓๖-๒๘๐๐ ต่อ ๕๑๐๑

โทรสาร : ๐-๒๙๓๖-๒๖๘๘

อีเมล : bookclub@bia.or.th

Facebook : bookclub.bia

BIA

ธรรมทาน กับ มรดกหนึ่งร้อย

ที่ใครจะรู้ว่า ตอนที่น้องโง่ ลองแยกเล่มหนังสือ
ออกดู จะเห็นว่า มีอยู่สองเล่ม คือ ละคร-ตาดที่พี่พิมพ์
กับความรู้ หรืออุทธรณ์ฉบับที่ ร้อยเล่มนี้ หนังสือเล่มนี้. มร
คัมภีร์ร้อยเล่มนี้ ย่อมมอบถึง มรดกความรู้ ด้วยภาคตามตัว
มรดก พร้อมทั้งมรดกละคร-ตาด และ ~~เรื่อง~~ ^{งาน} ~~เรื่อง~~ ในมรดก
หนังสือหนึ่ง อยู่ทุกที่ใด.

ส่วนมรดกธรรมทาน ย่อมไม่เป็นเช่นนั้น ความรู้
นั้นให้เปล่า ที่เลี้ยว, ส่วน ^{ละคร-ตาด} ละคร-ตาด หรือ บทพระนิพนธ์
ความรู้ นั้น มัก ต้อง ขอคืน เช่น เลี้ยวกับพระนิพนธ์ที่
ให้ไป แยกไปถวายพระที่วัด. ขอคืน เพราะตัว
ต้องไปถวาย อีกหลายครั้ง! จนกว่าจะถึงมือที่วัด.

งานธรรมทาน มักถูกแยกเป็นมรดกหนึ่งร้อยไป.
ขอจบพิจารณาด้วยดี ทั้งสองเล่ม, จะได้เห็นใจ
กันดี! และร่วมรักกันได้.

สารบัญ

เวลาตั้งต้นแห่งความเบิกบาน	๖
ฝึกมีชีวิตอยู่โดยไม่ต้องมีตัวตน	๘
มนุษย์ที่มีจิตใจสูงโดยแท้จริง	๑๓
รู้จักธรรมะทั้ง ๔ ความหมาย	๑๗
มีความรู้เรื่องธรรมะ ปฏิบัติอยู่อย่างถูกต้อง ก็มีมนุษยธรรม	๒๔
ชีวิตที่ไม่กัดเจ้าของ	๓๒
สิ้นกิเลส นั่นแหละก็คือนิพพาน	๓๗
หมดความเห็นแก่ตัวแล้วปัญหามันก็จะหมด	๔๓
จัดการที่ต้นเหตุ มันก็จะแก้ปัญหาได้	๔๘
มนุษยธรรม คือ ทำลายกิเลส ทำลายความเห็นแก่ตัว	๕๑

ท่านนักศึกษา ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย

    อาตมาขอแสดงความยินดี ในการมาของท่าน
    ทั้งหลายสู่สถานที่นี้ในลักษณะอย่างนี้ คือแสวงหาความรู้
    ทางธรรมะ เพื่อไปใช้ประกอบในการบำเพ็ญหน้าที่การงาน
    ของตน ของตน ให้สำเร็จประโยชน์ยิ่งขึ้นไป ทั้งในหน้าที่
    ที่เป็นการศึกษาและเป็นการงาน เป็นสิ่งที่มีเหตุผลที่จะต้อง
    ทำเช่นนั้น เพื่อให้ความเป็นมนุษย์ของเรามีความ
    เจริญรุ่งเรืองถึงที่สุด และอยากจะขอทำความเข้าใจเป็น
    พิเศษอีกส่วนหนึ่งว่า ทำไมจึงมาพูดกันในเวลาอย่างนี้

เวลาตั้งต้นแห่งความเบิกบาน

ข้อนี้ ยกเว้นเหตุผลส่วนตัวอาตมาคือว่าไม่ค่อยจะสบาย มีเรียวแรงพอจะพูดได้ก็ในเวลาอย่างนี้ คือหัวรุ่ง แต่ที่แท้มันมีความจริงหรืออะไรยิ่งไปกว่านั้น คือความเหมาะสมของเวลาอย่างนี้ในการที่จะศึกษาธรรมะ **ธรรมะ** เป็นของลึกซึ่งต้องการจิตใจที่ลึกซึ่งหรือมีความเหมาะสม เวลา ๐๕.๐๐ น.อย่างนี้เป็นเวลาเหมาะสมคือได้พักผ่อนมาอย่างเต็มที่แล้ว กำลังมีแรงมีกำลัง และโดยธรรมชาติ มันก็เป็นเวลาพิเศษ คือเป็นจุดตั้งต้นของวันที่พร้อมที่จะทำอะไรให้ดีที่สุด แม้แต่ดอกไม้ต่างๆ ไปในปีนี้ มันก็จะเริ่มบานเวลาอย่างนี้

สรุปความว่า โดยธรรมชาติมันมีเวลาตั้งต้นแห่งความเบิกบานกันในเวลาอย่างนี้ ที่เห็นได้ง่ายอีกอย่างหนึ่งก็คือพระพุทธเจ้าตรัสรู้เวลาอย่างนี้ แม้พระศาสดาแห่งลัทธิศาสนาอื่น ก็น่าจะเป็นอย่างเดียวกันอีกไม่น้อย เราจึงถือเป็นโอกาสพิเศษเพื่อได้รับประโยชน์เช่นนั้นบ้าง เรียกว่าโลกเวลา ๐๕.๐๐ น.

ส่วนมากที่เขาไม่ได้ใช้ประโยชน์ก็ยังคงนอนกันอยู่ ยังนอนพักผ่อน เอาประโยชน์จากการนอน ถ้าต้องการประโยชน์จากความคิดนึกศึกษา เบิกบานแห่งจิตใจก็ควรจะใช้ให้เป็นประโยชน์ และใช้เป็นนิสัยไปเลย คือใช้มันทุกวันเลย เรียกว่าโลกเวลา ๐๕.๐๐ น. มันเพิ่มขึ้นมาสำหรับเราผู้ไม่นอน ผู้ไม่นอนเสียชั่วโมง สองชั่วโมงนี้ก็ตาม ไม่นอน มันก็ได้ใช้เวลาพิเศษซึ่งเวลาอื่นมันไม่เป็นเวลาที่จิตใจเหมาะสมที่จะเติมอะไรลงไป เติมอะไรลงไปไม่เหมาะสม ไม่มี หรือไม่เหมาะสมเท่ากับเวลาอย่างนี้ก็เปรียบอุปมาเหมือนกับว่า น้ำชายังไม่เต็มถ้วยหรือว่ายังไม่ได้มีใส่ลงไปเลย ยังรินเติมลงไปได้ ถ้าเป็นเวลารุ่งสางกลางวันไปแล้ว เติมนั้นเติมนี้ คือคิดนั้นคิดนี้เยอะแยะแล้ว มันก็เหมือนกับน้ำชาที่มันเต็มถ้วยอยู่แล้ว มันยากที่จะใส่อะไรลงไปได้

ขอให้เราพยายามใช้เวลาให้ตรงกับเรื่องของธรรมชาติก็แล้วกัน และเป็นนิสัยที่จะเป็นการเพิ่มเวลาให้แก่ชีวิตอีก อย่างน้อยวันละชั่วโมง สองชั่วโมง ถือเป็นโอกาสที่จะศึกษาอะไรเพิ่มเติมจากการฟังการอ่านก็ได้

แต่ที่ดีอย่างยิ่งคือจะคิดเอง ออกมาเอง เข้าใจได้เอง เป็น
ความเจริญอย่างยิ่งและอย่างรวดเร็วในทางความคิดและสติ
ปัญญา ปฏิบัติจนเป็นนิสัย พอถึงเวลาอย่างนี้ดีห้า ลูกขึ้น
ทำอะไรที่เป็นการศึกษา ไม่ต้องล้างหน้าก็ได้ลองดู ไม่ใช่
จำเป็นที่จะต้องล้างหน้า ทาแป้งแต่งตัวอะไรกัน ก็จะได้
เวลาเพิ่มขึ้นแล้วก็ เป็นนิสัยที่เพิ่มขึ้น สนุกสนานเบิกบาน
เยือกเย็นสงบเย็นพลอยเป็นดอกไม้บานยามเข้าไปด้วย

ฝึกมีชีวิตอยู่โดยไม่ต้องมีตัวตน

นี่ขอให้ลองดู มีความจริงอย่างนี้ แล้วคนเราคน
หนึ่งอายุหลายสิบปี วันละชั่วโมงเพิ่มขึ้น มันก็เพิ่มขึ้นอีก
หลายๆ ร้อยชั่วโมง แม้ที่สุด แต่จะลูกขึ้นนั่งทำสมาธิ ก็
สะดวกดีและทำได้ผลดี เป็นการฝึกสมาธิเวลาอย่างนี้
หรือว่าจะหัดเดินชนิดที่เรียกว่าเป็นสมาธิภาวนาไปในตัว
เรียกว่าเดิน *สุญญตา* แปลว่า ว่าง เดินอย่างไม่มีตัวผู้เดิน
**ความรู้เรื่องไม่มีตัว ไม่มีตน ไม่มีตัวนี้เป็นความรู้สูงสุดใน
ในพระพุทธศาสนา** ลองหัดเดินอย่างที่ไม่มีตัวผู้เดิน มีสติ

รู้สึกแต่ว่ามันเป็นเพียงอิริยาบถเคลื่อนไหวของร่างกาย และจิตใจ ไม่ต้องมีตัวกูผู้เดินอย่างนี้ก็ดีที่สุด จะเดินมาฟัง หรือเดินทำอะไรหรือเดินจงกรม ที่เขาเรียกเดินจงกรม เดินไปเดินมาอยู่ที่ระเบียงเรือนก็ได้

การศึกษาธรรมะหรือพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ที่ว่า จะเดินหัดเดินอย่างไม่มีตัวผู้เดิน ขยายออกไปจนถึงกับ นั่ง ยืน นอน อย่างไม่มีตัวผู้ นั่ง ยืน นอน กระทั่งว่ามีการ กระทำซึ่งไม่ต้องมีตัวผู้กระทำ กระทำทุกอย่างได้โดยไม่ต้อง มีตัวผู้กระทำ ถ้าทำถึงอย่างนี้แล้วมันเป็นขนาดสูง ชั้นสูง ระดับสูงของธรรมะในพระพุทธศาสนา ชาวต่างประเทศ หรือคนไทยก็ดี ที่เขามาฝึกอยู่ที่เซ็นเตอร์ ฝึกข้างนอกนูน สองกิโลจากนี้ เขาก็เดิน เขาก็เดินมาฟังที่นี่เวลา ๐๕.๐๐ น. แล้วก็ฝึกบทเรียนอันนี้ มันยิ่งกว่าการอ่านหนังสือ การทำ อะไรซิดๆ เขียนๆ เสียอีก นี่มันเป็นการฝึกจิตโดยตรง ก็ขอให้ จะใช้คำว่าลองดูก็ได้ เมื่อไม่ยากก็ลองดูก่อน ถ้ามีความประสงค์ก็ฝึกเลย ฝึกให้มากให้เต็มที่

สรุปความแล้ว มีการกระทำโดยไม่ต้องมีตัว ผู้กระทำ คือไม่หมายมั่นยึดมั่นว่ากูผู้กระทำ ผู้กระทำ

อย่างนั้นอย่างนี้ ให้มันเป็นแต่การเคลื่อนไหวไปด้วยสติ ปัญญาของร่างกายและจิตใจล้วนๆ ไม่ต้องมีตัวกูผู้กระทำ อย่างนั้นอย่างนี้ แม้ที่สุดแต่จะรับประทานอาหารก็อย่า ต้องมีตัวกูผู้รับประทาน ให้มันเป็นการเคลื่อนไหวของ ร่างกายและจิตใจที่มีสติปัญญาถูกต้อง แล้วก็ฝึกฝนปฏิบัติ เพื่อความถูกต้องนั้นให้มันยิ่งๆ ยิ่งขึ้นไป จะเข้าถึงความรู้ ระดับที่เรียกว่า **สุญญตา -ว่างจากตัวตน** ยิ่งๆ ขึ้น เป็น จุดหมายปลายทาง

เมื่อไม่มีตัวตนแล้ว มันไม่เกิดกิเลสใดๆ จะไม่มี ความเห็นแก่ตนซึ่งเป็นสิ่งเลวร้ายที่สุดสำหรับมนุษย์ ความเห็นแก่ตนนั้นเป็นสิ่งเลวร้ายที่สุดสำหรับมนุษย์ ที่ ทำให้เป็นทุกข์ด้วยตัวเอง แล้วก็เบียดเบียนกัน ทำร้ายกัน อย่างที่เห็นๆ กันอยู่ หรือว่ามักง่าย สะเพร่า ทำให้เกิด อันตรายอุบัติเหตุโดยไม่รู้สึกรู้สีก อย่างนี้มันมาจากความเห็น แก่ตนทั้งนั้น บทเรียนใดเป็นไปเพื่อการทำลายความเห็น แก่ตนคือไม่ให้อารมณ์ความรู้สึกว่ามีตัวตนนี้ เป็นบทเรียนสูงสุด ในพระพุทธศาสนา

เมื่อท่านมีความประสงค์จะศึกษาพระพุทธศาสนา

ในฐานะเป็นวิชาอีกวิชาหนึ่งควบคู่กันไปกับวิชาอื่นในชีวิตนี้ มันก็จำเป็นหรือเหมาะสมหรือมีเหตุผลที่จะฝึกอย่างนี้เรียกสั้นๆ ว่าฝึกมีชีวิตอยู่โดยไม่ต้องมีตัวตน มีแต่ร่างกายจิตใจบริสุทธิ์ล้วนๆ เต็มอยู่ด้วยสติปัญญา และการกระทำเคลื่อนไหวไปด้วยสติปัญญานั้นๆ มีแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน ได้ผลสรุปรวมเป็นใจความสั้นๆ ว่า มีชีวิตสงบเย็นและเป็นประโยชน์ สองคำพอแล้ว ผลสุดท้ายที่เราจะได้สูงสุดสรุปคำพูดเพียงสองคำว่า ชีวิตนี้สงบเย็น นี่คำหนึ่ง และก็เป็นประโยชน์ เป็นประโยชน์ กว้างขวางสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เท่าที่จะเป็นไปได้

ขอให้ถือเป็นหลักตายตัว หรือสำคัญ หรือสูงสุดว่าเราจะพัฒนาชีวิตนี้ให้เสร็จทันแก่เวลา คนโบราณพุทธบริษัท เขาจะมีนโยบายหรือความคิดพิเศษหรืออะไรก็แล้วแต่ แต่ว่าเขาจะถือหลักว่าชีวิตนี้เป็นของยืม เป็นของยืม คือยืมจากธรรมชาติ ธรรมชาติให้ยืมมาเพื่อทำการพัฒนาเอาเอง ให้สำเร็จผลสูงสุดตามที่ควรจะได้รับ ทันแก่เวลาที่จะต้องส่งคืนเจ้าของ เราเกิดมาไม่ก็

สิบปี ไม่เกินร้อยปีก็ตาย เวลาจำกัดที่ธรรมชาติให้ยืมมา พัฒนาให้ได้รับสิ่งสูงสุดที่มนุษย์เราควรจะได้รับ แล้วก็คืนเจ้าของ ที่ถือหลักเป็นการอุปมาอย่างนี้ ก็เพราะมันมีประโยชน์ มันมีประโยชน์ อย่างน้อยมันก็ช่วยให้ไม่ยึดมั่นหมายมั่นเป็นตัวกูเป็นของกู คือยังเป็นของธรรมชาติอยู่ ก็ไม่รู้สึกเป็นของตัวกู แล้วจะรีบพัฒนารีบพัฒนาให้ได้รับประโยชน์ทันแก่เวลา ทันแก่เวลานี้สำคัญที่สุด จำเป็นที่สุด

ธรรมชาติให้ยืมมาอย่างไม่คิดดอกเบี้ย อย่างไม่คิดค่าสีกรหรือใดๆ หหมด ธรรมชาติให้ยืมมา ไม่คิดดอกเบี้ย ไม่คิดค่าสีกรหรือ ให้เป็นเต็มพื้นที่ดีที่สุด ให้เราพัฒนาเอาเอง ทำไมจะไม่พอใจหรือทำไมจะไม่รีบขยันขันแข็งพัฒนาให้ทันแก่เวลา ก่อนแต่ที่มันจะกลับไปยังเจ้าของคือความตาย เราก็ได้รับประโยชน์สูงสุดแล้ว นี่เป็นอุบายอันหนึ่ง ซึ่งเขาถือเป็นหลักกันมาว่า ชีวิตนี้หรือจะเรียกว่าธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุอากาศ ธาตุวิญญาณ ธาตุอะไรต่างๆ ที่ประกอบกันเป็นร่างกายเป็นจิตใจนี้ **ชีวิตให้ยืมมาเป็นเต็มพื้นที่สำหรับลงทุน เหมือนกับที่เขาลงทุน**

ค้าขาย ให้ได้กำไรมหาศาลเสียก่อนแต่จะสิ้นอายุขัย

ถ้าใครถือหลักอย่างนี้ ก็มีทางที่จะได้รับประโยชน์สูงสุดทันแก่เวลาจริงๆ ด้วย การศึกษาก็ก้าวหน้า การงานก็ก้าวหน้า การดำรงชีวิตในการทำประโยชน์ต่างๆ มันก็ก้าวหน้า ก้าวหน้า มันก็ทันแก่เวลา ได้รับสิ่งสูงสุดถึงขนาดที่เรียกว่า ไม่มีการตีราคา มันตีราคาไม่ได้ มันสูงสุดเกินไปก็ได้รับสิ่งที่หาค่าไม่ได้ คือไม่มีการตีราคานั้นเอง ขอให้เราได้ประสบความสำเร็จ ในการได้รับสิ่งสิ่งนี้ ด้วยกันทุกคน นี่ข้อความที่จะปรารภกันในเบื้องต้น เพื่อทำความเข้าใจกันให้มากที่สุด

มนุษย์ที่มีจิตใจสูงโดยแท้จริง

ที่นี้ ก็จะพูดถึงหัวข้อที่จะบรรยายในวันนี้ มีหัวข้อว่า **มนุษยธรรมจำเป็นสำหรับมนุษยชาติ** มนุษยธรรมคือธรรมที่เราจะเรียนจะศึกษากันเดี๋ยวนี้ ก็จำเป็นสำหรับมนุษยชาติ คือความเป็นมนุษย์ของเรานั้นเอง หรือของใครก็ได้ เรียกรวมๆ กันทั้งหมด ทั้งสากลนี้ว่า มนุษยชาติ

เป็นตัวเดียว คนเดียวทั้งจักรวาลก็ได้เรียกว่ามนุษยชาติ
สิ่งที่จำเป็นสำหรับมนุษยชาติ ก็คือสิ่งที่เรียกว่า
มนุษยธรรม ธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์ ถ้าไม่มี
มนุษยธรรม มันก็ไม่มีความเป็นมนุษย์ และมีอะไรก็ไม่รู้
คือหาสาระใดๆ ไม่ได้ ดังนั้น เราจะต้องมีไอ้สิ่งที่เรียกว่า
มนุษยธรรม ธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์

สำหรับคำว่า *มนุษย์* นี้มันมีความหมายเฉพาะอยู่
เหมือนกัน ตามตัวหนังสือแท้ๆ ก็ว่ามีจิตใจสูง *มนะ - ใจ*
อุษยะ - สูง ; มีจิตใจสูง ก็คือสูงกว่าธรรมดา เพราะมันมี
การพัฒนา ถ้าไม่มีการพัฒนามันก็มีจิตใจต่ำอย่างสัตว์
ต่างๆ ไป แต่เพราะมีการพัฒนามันก็มีจิตใจสูง มีความ
เหมาะสมสำหรับจะพัฒนาให้สูงมาด้วย มันจึงสามารถจะ
พัฒนาได้ หรือภาษาอินเดียเขาจะมีคำแปลอย่างอื่น
มนุษย์ แปลว่า *ลูกหลานของมनुก็ได้* มนุก็มหาบุรุษที่มี
จิตใจสูงที่สุดในทางสติปัญญา มันก็แปลว่าจิตใจสูงอยู่ดี
นั่นแหละ จะแปลว่าลูกหลานของมนุมันก็หมายถึงจิตใจสูง
ถ้าปล่อยไปตามธรรมดาก็หมายถึงจิตใจสูง

คำว่า สูง มันหมายถึง อยู่เหนือปัญหา ถ้ามันจม

อยู่ในปัญหา คือความทุกข์ หรือยิ่งไปกว่านั้นก็คือความ
เลวทราม ความเป็นบาปเป็นอกุศลต่ำช้า นี่ก็เรียกว่ามัน
ต่ำ ต่ำ ต่ำ มันอยู่ในความต่ำ มันจมอยู่ในความต่ำ ไม่มี
ความเป็นมนุษย์ ต่อเมื่อมันสูงจากสิ่งเหล่านั้น มันจึงจะ
เรียกว่ามีจิตใจสูง เรียกว่าอยู่เหนือความทุกข์ และถ้าจะ
ให้มีใจความกว้างขวางรอบหมัดกันแล้ว ก็ใช้คำว่าเหนือ
ปัญหาดีกว่า เหนือปัญหาทั้งปวง

เพราะว่า ใ้อสิ่งต่างๆ ในโลกนี้ ในจักรวาลนี้ เมื่อ
ทำไม่ถูกวิธีก็เป็นปัญหาทั้งนั้นแหละ ความสุขก็มีปัญหา
คุณคิดดูเถอะ ความร่ำรวยสวยงามก็เป็นปัญหา อย่า
อวดดีไปเลย ความสนุกสนาน ความสนุกสนานอย่างพวก
คนบ้าหลัง ในการตามใจตัว มันก็เป็นปัญหา ยากจน
ก็เป็นปัญหา มั่งมีก็เป็นปัญหา ยังมีปัญหาตามธรรมชาติ
ที่เราต้องเจ็บไข้ได้ป่วย จะต้องพบกับสิ่งไม่พึงปรารถนา
โดยอุบัติเหตุ โดยบังเอิญอย่างนี้มันก็มีอีกมากมาย เรา
มีปัญหานั้นตั้งแต่ว่าเรียนไม่สำเร็จ จะสอบไล่ตก เรียน
สำเร็จแล้วไม่มีงานทำ มีงานทำก็ทำไม่ได้ดี ดำรงชีวิตให้
ก้าวหน้าไปไม่ได้ ไม่ถึงความสำเร็จในชีวิต นี่เขาเรียกว่า

ปัญหา ปัญหา มากมายนับไม่ไหว

ถ้าอยู่เหนือปัญหาเหล่านี้ได้ มันก็ดี คือมีความสุข
เย็นและเป็นประโยชน์ สุขเย็น นี่หมายความว่า มันไม่มีไฟ
ไอ้ความร้อน โดยเฉพาะคือกิเลส ความมีกิเลสต่อความชั่ว
มันเป็นไฟ ไม่มีมันก็เย็นแล้วก็ยังเป็นประโยชน์ คือว่าไม่ใช่
ว่าจะเป็นสุขอยู่เฉยๆ ไม่ทำอะไรที่เป็นประโยชน์ กลับมี
ประโยชน์ เพราะว่าขณะตัวตน ไม่เห็นแก่ตน วางจากตัวตน
แล้ว มันก็เห็นแก่ผู้อื่น เห็นแก่ผู้อื่น เห็นแก่ความถูกต้อง

ไอ้คนที่มันมีตัวกู ตัวกู ของกูจัด มันไม่เห็นแก่ความ
ถูกต้อง มันเห็นแก่ตัวกู เห็นแก่กิเลสของตัวกู ทำสิ่ง
ชั่วร้ายเลวทรามเท่าไรก็ได้ มันเห็นแก่กิเลสเห็นแก่ตัวกู
ถ้าไม่เห็นแก่ตัวกูมันก็เห็นแก่ตรงกันข้าม เห็นแก่ผู้อื่นโดย
อัตโนมัติด้วย แล้วก็เห็นแก่ความถูกต้อง ถูกต้อง ถูกต้อง
ไม่ลำเอียง ไม่อคติ ชีวิตนี้มันก็เจริญงอกงามไปในทาง
ที่ถูกต้อง นี่เราได้รับประโยชน์สูงสุดเท่าที่จะได้รับ ก็เป็น
มนุษย์ที่มีจิตใจสูงโดยแท้จริง เรียกว่าเป็นมนุษย์ได้จริง

รู้จักธรรมะทั้ง ๔ ความหมาย

ที่จะเป็นมนุษย์ได้อย่างนี้ ก็ต้องมีมนุษยธรรม หรือ ธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์นั่นเอง ขอทำความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า ธรรม หรือ ธรรมะ นี้กันสักหน่อย เพราะรู้สึกว่ามีอยู่หรือที่แล้มาแล้ว มันยังเป็นปัญหา คือ เข้าใจคำว่า ธรรมะ ไม่ถูกต้อง หรือถูกต้องน้อยเกินไป ไม่เต็มตามความหมาย

คำว่า ธรรมะ ธรรมะคำนี้ ก็ให้รู้ไว้ในลักษณะกว้าง ขวางอย่างหนึ่งก่อนว่า มันเป็นคำพิเศษประหลาดที่สุด คือมันหมายถึงทุกอย่าง ทุกอย่าง ไม่ยกเว้นอะไรเลย แล้วจะแปลเป็นภาษาต่างประเทศอื่นๆ ก็ไม่ได้ ถ้าจะแปลให้ครบหมด เต็มที่ตามความหมายคำคำนี้ มันแปลไม่ได้

มีสมาคมทางภาษาแลกเปลี่ยนธรรมะกัน ในประเทศอังกฤษที่อ่านพบนักศึกษาทั้งหลายเหล่านั้น พยายามจะแปลคำว่า ธรรมะ ธรรมะนี้ออกเป็นภาษาอังกฤษ ในที่สุดไม่ได้ คือแปลออกไปเป็นคำนั้น คำนั้น คำนั้นกันตั้ง ๓๘ คำเห็นจะได้ แต่ก็ยังไม่หมด ยอมแพ้

ก็คือไม่ต้องแปล ใช้คำว่า ธรรมะ ไปตามเดิม เป็นบาลีก็
ธรรม เป็นสันสกฤตก็ ธรรม เป็นไทยเราก็ธรรมเฉยๆ ใน
ภาษาไทยเราก็เรียกว่า ธรรม ไม่ต้องแปล ในภาษาอังกฤษ
ก็เหมือนกันก็ใช้คำว่า ธรรม ในฐานะเป็นคำนาม ธรรมิก
ในฐานะเป็นคุณศัพท์ มีอยู่ในปทานุกรมของชาวต่าง
ประเทศเพิ่มขึ้น เพิ่มขึ้น โดยที่มันแปลไม่ได้ แปลแล้วมัน
ไม่หมด

แต่ว่าความหมายของ ธรรมะ นั้นมันแยกออกไป
ได้เป็นส่วนๆ ส่วนๆ เอาไปใช้ให้สำเร็จประโยชน์ตามความ
ประสงค์ของตน ของตน ถ้าจะพูดกันอย่างนักศึกษามัน
ก็กลายเป็นเรื่องของธรรมชาติ ธรรมชาติไป ขอให้ทราบ
ไว้ว่า ในภาษาบาลีคำว่า ธรรมชาติ กับคำว่า ธรรม
ธรรมดา หรือ ธรรมะ นี้เป็นคำเดียวกัน ในภาษาไทยยังมี
เป็นสอง คำว่า ธรรมชาติ คำหนึ่ง ธรรมะ คำหนึ่ง ใน
ภาษาอินเดียไม่ต้องมี ธรรม คำเดียวแปลว่า ธรรมชาติ
ก็ได้ เพราะมันเป็นเรื่องของธรรมชาติทั้งหมด

ทีนี้ สำหรับเรื่องของธรรมชาติ เราแจกออกไปได้
ว่า เป็นตัวธรรมชาติแท้ๆ ตัวธรรมชาติแท้ๆ ซึ่งมันเป็น

วัตถุธาตุใดๆ ก็ตามกระทั่งมันเป็นนามธรรม มันเป็นเวลา เป็น *Time* เป็น *Space* เป็นอะไรก็แล้วแต่มันเรียกว่า ตัวธรรมชาตินี้ ก็เรียกว่าธรรม ธรรม ธรรมะ มีอีกอย่าง ถัดออกมาก็คือ กฎ กฎของธรรมชาติที่มีอยู่ในตัว ธรรมชาตินั้น ภาษาบาลีก็เรียกว่า ธรรมะ นั่นแหละ ธรรมะ ความจริงหรือกฎของธรรมชาติก็เรียกว่า ธรรม ที่สูงขึ้นมา หน้าที่ หน้าที่ ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติให้ ถูกต้องตามกฎ ไ้หน้าที่ หน้าที่อันนี้ก็เรียกว่า ธรรม แล้ว ผลที่จะได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่ ดี ชั่ว สุข ทุกข์อย่างไร ผลของหน้าที่นั้นก็เรียกว่า ธรรม

๔ ความหมายนี้มันพอแล้ว ตัวธรรมชาติเอง ตัว กฎของธรรมชาติที่มีประจำอยู่ในตัวธรรมชาตินั้นๆ ว่า เป็นอย่างไรต้องเป็นไปตามกฎ ทีนี้ หน้าที่ที่สิ่งที่มีชีวิตที่ จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎก็เรียกว่า ธรรม ได้ผลอะไร ออกมาก็เรียกว่า ธรรม นี่จะแปลว่าอะไร จะแปลว่าอะไร จะแปลคำว่า ธรรมะ ออกไปเป็นภาษานั้นๆ ว่าอะไร จึง จะมีความหมายครบถ้วนทั้ง ๔ ประเภทนี้ มันก็ไม่ต้อง แปล เรียกว่า ธรรม ไปตามเดิมก็แล้วกัน

ที่นี่ เราก็เลือกเอามาเฉพาะที่จะต้องรู้จะต้องปฏิบัติ มันจึงได้แก่ ความหมายประเภทที่ ๓ ซึ่งจะต้องรู้ให้ยิ่งจริงกว่าประเภทไหนๆ เรื่องตัวธรรมชาติก็ไม่สำคัญเท่า เรื่องตัวกฎก็ยังไม่สำคัญเท่า กับตัวหน้าที่ หน้าที่หน้าที่ เพราะว่าถ้าไม่ทำหน้าที่ หรือทำหน้าที่ไม่ถูกต้อง มันคือความตายในความหมายที่ ๓ คือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาตินั่นแหละคือ ธรรมะ ธรรมะ **ปฏิบัติหน้าที่ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติแล้ว ก็ได้รับผลในทางฝ่ายดีเป็นที่น่าพอใจ ก็จบเรื่องกัน ได้รับผลให้เป็นความสงบสุขเย็นเป็นประโยชน์ที่น่าพอใจ นี่เป็นอย่างนี้**

เราก็จะเห็นได้ว่ามันไม่สามารถจะแปลเป็นภาษาไทย คงต้องใช้คำว่า ธรรมะ ต่อไปตามเดิม ที่ว่ามีปัญหา ก็เช่นว่า ในโรงเรียน ครูในโรงเรียนสอนเด็กๆ ว่า ธรรมะ แปลว่า คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ผู้ใดรู้ความจริงข้อนี้แล้วก็เสerahหรือสิ้นหัว เพราะในประเทศอินเดียคำสอนของศาสดาไหน ลัทธิไหน ทุกลัทธิที่มีอยู่ในอินเดีย คำสอนของศาสดานั้นๆ เรียกว่า ธรรมะเสมอทั้งหมด ไม่เฉพาะของพระพุทธเจ้าหรอก เขาก็ใช้คำประกอบให้เข้าใจว่า

ธรรมะของใครนี่ เช่น เขาจะถามกันว่าท่านชอบใจธรรมะ
ของพระสมณโคตม หรือชอบใจธรรมะของนิครนถนาฏ
บุตร ของมักขลิโคศาล อะไรก็ออกชื่อไปแหละ ก็
หมายความว่าเขากลือศาสนานั้นตามชื่อของพระศาสดา
นั้นๆ นี่ก็เพราะว่า เขาเอาธรรมะใช้กับทุกศาสนาทุกลัทธิ

นี่ธรรมะ ธรรมะ มันไม่ได้แปลว่าคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้า เราได้รับคำสั่งสอนมาผิดๆ แคบชนิดเดียวว่า
คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเรียกว่าธรรมะ ธรรมะนั้นเป็น
คำสั่งสอนของลัทธิไหน ศาสนาไหนก็ได้ ในอินเดียเรียก
ว่า ธรรมะ ธรรมะเหมือนกันหมด

ที่มันลึกซึ้งก็คือว่า มันเป็นเรื่องของธรรมชาติ
ทั้งหมด เป็นตัวธรรมชาติเองก็ดี เป็นตัวกฎของ
ธรรมชาติดีก็ดี เป็นตัวหน้าที่ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ
นั้นก็ดี แล้วผลที่ได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่นั้นก็ดี เรียก
ว่า ธรรมะโดยเสมอกัน แล้วตามที่เป็นอยู่จริงตาม
ธรรมชาตินั้น มันก็เป็นตัวมนุษย์นั้นแหละ ตัวมนุษย์
นั้นแหละ เราจะต้องศึกษาที่ตัวมัน ไม่ใช่ศึกษาที่หนังสือ
หรือที่บันทึกเกี่ยวกับมัน แต่จะศึกษาที่ตัวมันเองโดยเฉพาะ

จะศึกษาให้ถูกตัวจริงๆ ก็เป็นตัวจริงๆ ที่อย่าตัวละเมอๆ
อะไรก็ไม่รู้

ดังนั้น พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสสอนให้ศึกษาที่ตัว
นี้ ตัวร่างกายนี้ ตัวร่างกายและจิตใจนี้ ในร่างกายคนถึง
ยาวสักว่าหนึ่ง ไม่มากกว่านั้น มันมีธรรมชาติครบหมด ไอ้ที่
เป็นธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ หรือเป็นผม ขน เล็บ ฟัน หนัง
อวัยวะต่างๆ นี่ก็เป็นตัวธรรมชาติ กระทั่งโลหิต กระทั่ง
กระดูก กระทั่งอะไรก็ตาม มันเป็นตัวธรรมชาติ ธรรมชาติ
ในฐานะที่เป็นธรรมชาติรวมเรียกว่า กาย เรื่องกายที่ยาว
ประมาณว่าหนึ่งนี้

ที่นี้ ในธรรมชาตินั้นแต่ละส่วนๆ นั้น มีกฎ กฏของ
ธรรมชาติกำกับอยู่ ฉะนั้นทุกอย่างมันจึงต้องเป็นไปตาม
กฏของธรรมชาติ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เลือด เนื้อ เอ็น
กระดูกอะไรต่างๆ มันต้องเป็นไปตามกฏของธรรมชาติ
เพราะว่ามันมีกฎของธรรมชาติกำกับอยู่ นี่เป็นเรื่องที่สอง

ที่นี้ ร่างกายนี้ ร่างกายนี้ มันต้องทำหน้าที่ อย่าง
ที่เห็นๆ กันอยู่มันต้องทำหน้าที่ มันต้องแสวงหาอาหาร
มันต้องกินอาหาร มันต้องบริหาร ต้องอาบ ต้องถ่าย ต้อง

ประคบประหงม ต้องเฝ้าระวังต้องรักษา มันมีหน้าที่ หน้าที่
ที่จะต้องปฏิบัติต่อกายนี้ นี่สำคัญที่สุด ในคำว่าหน้าที่
หน้าที่ ธรรมะที่สำคัญที่สุด ไม่ทำก็คือตาย

ทีนี้ ถ้าเราทำหน้าที่ หน้าที่อย่างที่ทำมาแล้ว ก็ได้
รับผลจากหน้าที่ เช่น เรียนสำเร็จมีงานทำ มีการบำเพ็ญ
ประโยชน์ เป็นคนมีประโยชน์ไปก็มี ทำหน้าที่ผิดพลาด
กลายเป็นอันพาลเลวร้ายบ่าบอ ฆ่าตัวตายไปก็มี ผลมัน
ก็ต่างกันอย่างนี้

แต่ดูให้ดีว่าทั้ง ๔ ความหมายนี้ มันรวมอยู่ที่
ร่างกายเรานี้ แม้คนเดียวมีตัวธรรมชาติ แล้วก็มีตัวกฎ
ของธรรมชาติ แล้วมีหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ แล้วก็มี
ผลตามหน้าที่ ๔ ความหมาย เรียกโดยบาลีว่า ธรรมะ
ธรรมะ เสมอกัน *Nature* เอ้า สมมติเรียกกันว่า *Nature*
แต่จริงๆ ก็ไม่ใช่ถูกนัก ก็มันไม่มีคำอื่นที่จะแปลคำว่า
ธรรมชาติ นั่นแหละ *Nature* แล้วก็ *Law of Nature* ก็
หมายถึงกฎ *Duty In the cause done with the law*
หน้าที่ตามกฎ แล้วก็ *Result In the cause done with
the duty* ผลตามสมควรแก่หน้าที่

มันมีเหลือที่จะให้ศึกษาครบถ้วน ขอให้ศึกษา ๔ ความหมายนี้ให้ดีๆ จะได้รู้จักธรรมะทั้ง ๔ ความหมาย แล้วก็รู้ธรรมะหมดสิ้นครบถ้วน สำหรับเอาไปใช้ปฏิบัติ เพื่อความเป็นมนุษย์ของตนจะได้สมบูรณ์ อย่าลืมนะว่า ความหมายสำคัญ มันอยู่ที่ความหมายที่สามคือหน้าที่ ความหมายที่หนึ่งก็ต้องรู้ว่าธรรมชาตินั้นเป็นอย่างไร ธรรมชาตินี้คืออะไรอย่างกับเรียนวิทยาศาสตร์ มันก็ได้รู้ว่า กฏ กฎเกณฑ์ของมันอย่างไรนี้ มันลึกลงไป แล้วก็ยังรู้ว่าต้องทำหน้าที่กับมันอย่างไร เนี่ยตอนนี้นี่ ไม่ทำมันก็คือผิด ผิดก็คือตาย ต้องทำหน้าที่ให้ถูก ถูกก็คือ ความเจริญรุ่งเรืองไป เรียกว่าผล ผล คือจะต้องทำให้มัน ถูกต้องอยู่เสมอ ทำหน้าที่ถูกต้อง ผลก็ถูกต้องอยู่เสมอ

มีความรู้เรื่องธรรมะ ปฏิบัติอย่างถูกต้อง ก็มีมนุษยธรรม

อย่างที่ท่านทั้งหลาย จะทบทวนได้ด้วยตนเองแต่ ต้นมาว่าเราได้เกิดมาอย่างไร ได้เติบโตอย่างไร ได้ศึกษา

เล่าเรียนอย่างไร ประสบความสำเร็จอย่างไร มีหน้าที่การงานอย่างไร ดำรงชีวิตอย่างไรให้เป็นประโยชน์สูงสุดอยู่ในโลกมนุษย์นี้ มีความรู้เรื่องธรรมะ ธรรมะ และเมื่อปฏิบัติอยู่อย่างถูกต้อง ก็มีมนุษยธรรม มนุษยธรรม **ปฏิบัติหน้าที่แห่งความเป็นมนุษย์อยู่อย่างถูกต้อง ก็เรียกว่ามีมนุษยธรรม**

ครั้นมีมนุษยธรรมแล้ว ความเป็นมนุษย์ของเราคือ มนุษยชาติหรือมนุษยภาวะ มนุษย์ไหนก็ตาม ความเป็นมนุษย์ของเราก็ถูกต้อง ถูกต้องจนกว่าจะสิ้นชีวิต จนกว่าจะใช้คำว่าคืนเจ้าของ คืนเจ้าของ ผู้มีโชคคิก็ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตแต่ต้นจนปลายนี้ มีแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ประโยชน์ ประโยชน์อย่างครบถ้วน

สำหรับคำว่าประโยชน์ ประโยชน์นี้ก็เหมือนกัน แหละ ถือตามหลักพระพุทธานุศาสน์ ก็น่าดีแหละ พระพุทธเจ้าท่านแบ่งประโยชน์ไว้เป็น ๓ ประโยชน์ที่ตัวเองจะได้รับ นี้อีกเรียกว่าประโยชน์ตนเอง ประโยชน์ที่ผู้อื่นจะได้รับ ก็เรียกว่าประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์ที่ต้องได้รับร่วมกัน คือแยกกันไม่ได้นี้ก็เรียกว่า ประโยชน์ทั้ง

สองฝ่าย เรียกตามบาลีว่า **อัตตประโยชน์-ประโยชน์ตน**
ปรัตถประโยชน์-ประโยชน์ผู้อื่น **อุภยัตถประโยชน์-**
ประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายนั้นเนื่องกัน

ไม่ต้องเชื่อใครหรอก เห็นได้เองนั่นที่เราต้องมี
ประโยชน์ที่เนื่องกัน เพราะเราอยู่คนเดียวไม่ได้ในโลกนี้
คนไหนจะรอดดีว่าฉันจะอยู่คนเดียวในโลกได้ แม้ว่าเขา
จะยกโลกทั้งโลก ให้มนุษย์คนนั้นคนเดียว นั้นอยู่คนเดียว
ในโลก มันก็ตายหรืออยู่ไม่ได้หรอก เพราะว่าธรรมชาติ
กำหนดมาสำหรับว่าอยู่ด้วยกัน อยู่ร่วมกัน เพราะฉะนั้น
ประโยชน์ผู้อื่นหรือประโยชน์ที่เนื่องกันนั้นก็มีความสำคัญ

ถ้าเห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ผู้อื่นแล้ว มันก็
ผิดหลักของธรรมชาติ เขาก็จะต้องต่อสู้กับธรรมชาติ อย่าง
เป็นทุกข์ทรมาน แล้วก็จะล้มเหลวในที่สุด ใช้หลักเกณฑ์
ของธรรมชาติให้ถูกต้อง ให้เป็นประโยชน์ให้ครบถ้วน
ถึงที่สุดของความเป็นมนุษย์ ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ได้รับ
สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ แล้วมันก็จบ

เพราะฉะนั้น ท่านจงศึกษามนุษยธรรม ซึ่งจำเป็น
สำหรับมนุษยชาติ คือความเป็นมนุษย์ของเราเอง นี่คือ

ธรรมะ ธรรมะที่เป็นตัวมุ่งหมาย ตัวความมุ่งหมาย ที่ท่านทั้งหลายได้มาด้วยความยากลำบาก เพื่อจะศึกษามันก็คือ สิ่งนี้ สิ่งนี้ คือธรรมะ ธรรมะ ซึ่งเราจะสามารถให้บทนิยาม ที่ถูกต้องครบถ้วน ไม่เหมือนกับบทนิยามผิดๆ ที่เรียนในโรงเรียนที่ครูสอนว่า ธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้นมันเรียกว่าอุกนิตเดี่ยวหรือเรียกว่าผิดก็ได้ อย่างที่พูดมาแล้วคำสั่งสอนของศาสนาไหนก็เรียกว่าธรรมะทั้งนั้น และธรรมะนั้นหมายถึงตัวธรรมชาติ ตัวกฎของธรรมชาติ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ และผลจากหน้าที่ มันเป็นอย่างนั้น

ที่เราเห็นว่า ธรรมะ ในความหมายที่ ๓ คือหน้าที่นั้นสำคัญที่สุด เราจึงยกมาเป็นหลักเป็นเกณฑ์ เราจึงได้บทนิยามสำหรับคำว่า ธรรมะสำเร็จรูปออกมา ซึ่งอยากจะขอร้องให้ตั้งใจฟัง และช่วยจำไว้ดีๆ ถ้าจะจดก็ช่วยจดให้มันถูกต้อง บทนิยามนั้นมีอยู่ว่า **ธรรมะคือระบบการปฏิบัติ** ระบบการปฏิบัติ หมายความว่าปฏิบัติเป็นระบบ ปฏิบัติอย่างเดียวไม่ได้ ไม่พอ ไม่ถูกต้อง ระบบปฏิบัติแล้วก็ได้ที่ถูกต้อง คำถัดไปคือ ที่ถูกต้อง ถ้าผิดใช้ไม่ได้ ที่นี้

ถูกต้องแก่ความรอด รอดคือไม่ตาย **ที่ถูกต้องแก่ความรอด รอดทั้งร่างกายและทางจิต**เขียนลงไป ทั้งร่างกายและทางจิต แล้วก็**ทุกขั้นตอนแห่งชีวิต** ให้มาตั้งแต่เกิดจนตาย ทุกขั้นตอนแห่งชีวิต แล้วก็**ทั้งเพื่อตนเองและผู้อื่น** มันยาวหน่อย แต่มีความหมายครบถ้วนที่สุดสำหรับคำว่า ธรรมะ ธรรมะ

อ้าว ขอบทพจนานุกรมอีกทีเผื่อจะจำผิดหรือว่าจดผิดว่า ธรรมะคือระบบการปฏิบัติ นี่เป็นตัวประธานของประโยค ระบบหมายความว่าหลายอย่างรวมกันเป็นระบบ **ที่ถูกต้อง** ถ้าผิดจากความจริงแล้วใช้ไม่ได้ **ที่ถูกต้อง ถูกต้องแก่อะไร** ถูกต้องแก่ความรอด ถ้าไม่รอดก็คือตาย ตายมันเลิกกัน **ถูกต้องแก่ความรอด** ที่นี้รอดทั้งร่างกายและทางจิต มันทั้งสองรอด รอดแต่ร่างกาย ทางจิตไม่รอดก็ไม่มีประโยชน์อะไร รอดทั้งร่างกายและทางจิต

ที่นี้**ทุกขั้นตอนแห่งชีวิต** ตั้งแต่คลอดจากท้องแม่จนกว่าจะเข้าโลง เรียกว่า**ทุกขั้นตอนแห่งชีวิต** ปิดท้ายว่า**ทั้งเพื่อตนเองและผู้อื่น** นี่ความหมายหรือไอบัณฑิตของคำว่า ธรรมะ มีอยู่อย่างนี้ อย่าเข้าใจแต่เพียงว่า เป็นคำ

สั่งสอนของพระพุทธเจ้า มันผิดความจริงเหลือเกิน ระบบปฏิบัติจะต้องเรียนให้ครบถ้วน แล้วปฏิบัติครบถ้วนทั้งระบบมันจึงจะได้ จะปฏิบัติเพียงอย่างเดียวเพียงข้อเดียวนั้นมันไม่ได้ มันไม่มีทางจะเป็นไปได้ จึงต้องปฏิบัติครบถ้วนทั้งระบบ ซึ่งคงจะเคยได้ยินมาแล้วว่า ระบบศีล สมาธิ ปัญญา ระบบทาน ระบบภาวนา ระบบเป็นระบบๆ ไปมันต้องครบทั้งระบบ แล้วมันเกี่ยวพันกัน มันเนื่องกัน มันไม่ครบทั้งระบบ มันเป็นไปได้ไม่ได้ ถึงจะถูกต้อง ถูกต้อง

คำว่า ถูกต้อง ถูกต้องนี้ ขอให้ถือเอาตามหลักธรรมะในพระพุทธศาสนาดีกว่า อย่าไปเอาความหมายคำว่า ถูกต้อง ถูกต้องระบบสากลบ้าง บอๆ อะไรไม่รู้เรียกว่าถูกต้องตามหลักของตรรกะ *Logic Logic* บ้าง *Philosophy* บ้าง อะไรบ้างก็ไม่รู้ ซึ่งเถียงกันไม่ค่อยรู้จักจบว่าถูกต้องอย่างไร เถียงกันตลอดเวลาที่ยังไม่ยุติ ถ้าถูกต้อง ถูกต้องตามหลักธรรมะ ก็คือไม่เป็นอันตรายแก่ผู้ใด และเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ถ้ามันไม่ทำอันตรายแก่ใครเท่ากับเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายนั้นแหละคือ ถูกต้อง

ไ้ถูกต้องทางการเมือง ทาง *Philosophy* ทาง

Logic ทางคำนวณนั้น สังคมวิทยาอะไรก็ตามมัน
ไม่แน่นอนเท่ากับทางธรรมะ ถ้าใช้คำว่าถูกต้อง ถูกต้อง
มันถูกต้องเพื่อประโยชน์ตนเองและผู้อื่น ตั้งแต่ต่ำจนถึง
ที่สุด หรือว่าต่ำๆ อยู่ในโลกนี้ก็ไ้ สูงสุดเป็นนิพพานก็ได้
เรียกว่ามันเป็นประโยชน์ มันไม่มีโทษแล้วก็ถูกต้องนี้ จึง
ใช้คำว่าแก่ความรอด ถ้าเป็นเรื่องของความตายมันก็จบ
กัน ไม่ต้องพูดอะไร มันอยู่รอด ดำรงชีวิตอยู่ได้ ดำรงชีวิต
อยู่ได้นี่คือว่ารอด ที่รอด รอดนี้ ขอให้รอดทั้งทางฝ่าย
ร่างกายและฝ่ายจิตใจ เพียงแต่รอดตายไม่ตาย แต่อยู่ด้วย
ความเลวร้ายนี้มันไม่ใช่ความรอด

เพราะฉะนั้น จะต้องนึกถึงความรอดทางจิตใจด้วย
ถ้าจะให้ดีก็แยกไปสัก ๓ รอด รอดทางวัตถุหรือร่างกาย
นี่ก็รอด รอดทางจิต มีจิตใจดีนี่ก็รอด คือ จิตไม่ผิด จิต
ไม่ผิดยังไม่สมประกอบนั้นไม่เรียกว่ารอดทางจิต รอด
ทางสติปัญญานี้ก็ยิ่งดียิ่งสูงสุด รอดทางวัตถุ เดียวนี้เขา
ก็ใช้คำนี้กันทั่วไปจนเป็นที่รู้จักกัน ฝรั่งเศสตามชายหาดมันก็
ยังพูดกัน รอดทางฟิสิกส์ *Physical* แล้วก็รอดทางระบบ
จิต *Mental* ก็รอด รอดทางวิญญาณ สติปัญญา ทาง

Spiritual Spiritual ก็คือรอด ก็กลายเป็น ๓ ชั้น ทาง
วัตถุหรือร่างกายนั้นรอดหนึ่ง ทางจิตล้วนๆ นั้นก็รอดหนึ่ง
ทางสติปัญญาก็ไม่โง่ ไม่ผิด ไม่วิปริต ก็เรียกว่ารอดทั้ง ๓
ทาง *Physical, Mental, Spiritual*

เดี๋ยวนี้ ฝรั่งก็ตามชายหาดก็พูดคำว่า *Spiritual*
นั้นเป็นเหมือนกัน ไปถามมันดูเถอะ มันมาที่นี่ เพราะ
ฉะนั้น ก็ขอให้เรารู้ด้วยว่าเขาก็สนใจกันเรื่องสูงสุด คือทาง
Spiritual คือทางสติปัญญา รอดทางจิตเพียงจิตไม่บ้าไม่บอ
มันก็พอแล้ว แต่มันยังโง่อยู่ก็ได้ยังมีความคิดผิด หลงผิด
ทำผิดอยู่ก็ได้ มันต้องทางสติปัญญาถูกต้อง ถูกต้องด้วย
นี่รอดทั้งทางกายและทางจิต

ทีนี้ ทุกชั้นตอนแห่งชีวิต มันก็ตั้งแต่เกิดมาจนตาย
ทุกชั้นตอนแห่งชีวิต หรือจะเอาชีวิตของจักรวาลก็ได้ ของ
ทุกยุคทุกสมัย ตั้งแต่โลกมันมีมาจนกล้าน ล้าน ล้านปีมา
แล้ว มันเป็นที่ยุคก็สมัย มันก็ถูกต้องมาทุกยุคทุกสมัยทุก
ชั้นตอนแห่งวิวัฒนาการของโลกนี้ มันก็ได้เหมือนกัน นี่
เรียกว่า ทุกชั้นตอนแห่งชีวิต

ก็จบลงด้วยคำว่า ทั้งเพื่อตนเองและเพื่อผู้อื่น นี่

เป็นจุดสำคัญว่ามันอยู่คนเดียวไม่ได้ ถ้ามันไม่เห็นแก่ผู้อื่น มันเห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัวเมื่อไรจะเลวร้ายที่สุด ขอให้ฟัง ความหมายของคำๆ นี้ไว้ให้ดีๆ ไม่เห็นแก่ตัว แต่เห็นแก่ ความถูกต้องหรือเห็นแก่ผู้อื่น อยากจะให้จำแม่นยำและ เข้าใจแม่นยำ ถึงได้พูดซ้ำๆ ซากๆ **ธรรมะ คือระบบปฏิบัติ ที่ถูกต้องแก่ความรอดทั้งทางกายและทางจิต ทุกชั้นตอน แห่งชีวิต ทั้งเพื่อตนเองและผู้อื่น** มัน ๖ ความหมาย นี้คือ ธรรมะ ธรรมะ

ชีวิตที่ไม่กั๊กเจ้าของ

ผู้ใดมีธรรมะแล้ว มีอานิสงส์ มีประโยชน์สูงสุด สูงสุด คือว่าชีวิตจะถูกต้อง ชีวิตจะเป็นชีวิตที่ถูกต้อง ถูกต้อง พูดเป็นธรรมดาสามัญว่า ชีวิตจะไม่กั๊กเจ้าของ **ไม่มีธรรมะแล้ว ใ้ชีวิตนั้นเองมันจะกั๊กตัวชีวิต เรียกว่า มันกั๊กเจ้าของ** พวกฝรั่งเป็นอันมากมาที่นี้ทุกเดือน เดือน ตั้งร้อยกว่าคน มันชอบคำๆ นี้ที่สุด ชีวิตที่ไม่กั๊กเจ้าของ ก็ที่แล้วมาแต่ไหนหลัง มันพบแต่ชีวิตที่กั๊กเจ้าของงอมแงม

มาแล้วนั้นนะ พอมารู้ธรรมะ แน่กันแน่ที่ว่ามันจะไม่
กัดเจ้าของก็ชอบใจ ชอบใจ สนใจธรรมะ ศีลธรรมะ
ปฏิบัติธรรมะกันจริงจังมากขึ้น มากันเองเหมือนกับมา
ตลาดนัดนั้นนะ ไม่ต้องออกหนังสือชักชวน มาเหมือนเขา
มาตลาดนัด ต้นเดือน ๑๐ วันให้พวกฝรั่งใช้สถานที่ที่นั่น
พวกฝรั่งพอใจในประโยชน์ว่า ชีวิตที่ไม่กัดเจ้าของ

หมามันยังไม่กัดเจ้าของ ถ้ากัดเจ้าของต้องเร็วกว่า
หมาสี เพราะว่าหมามันยังไม่กัดเจ้าของ มีชีวิตชนิดที่ไม่
กัดเจ้าของ นั่นคือประโยชน์หรืออานิสงส์ของธรรมะ เอา
ให้ลองดูก็ได้ ลองไม่มีธรรมะ มันจะมีเรื่องที่กัดเจ้าของ
ร้อนเป็นไฟ คือมันไม่มีความถูกต้องทางกาย ทางจิต
ทางสติปัญญา มันก็เกิดความผิดพลาดขึ้นมาแล้วมันก็กัด
เจ้าของนั่นเอง

ตัวอย่างที่จะเข้าใจกันไว้ง่ายๆ สัก ๑๐ อย่างก็
เห็นจะพอแล้ว ไม่ต้องร้อยอย่างพันอย่าง เดี่ยวความรัก
กัด ไ้คนโง่มันมีความรัก แล้วไ้ความรักโง่ๆ มันก็กัด
เพราะความรักนั้นมันไม่มีธรรมะ คนที่เคยมีความรักคงรู้
รสกันมาแล้วทั้งนั้นว่ามันกัดอย่างไร เดี่ยวความโกรธกัด

โกรธแล้วร้อนเป็นไฟอย่างไร เดี่ยวความเกลียด เกลียด
สิ่งใดสิ่งนั้นแหละมันกัด กัดไอ้คนเกลียด สมน้ำหน้ามัน
สิ่งถูกเกลียดมันไม่รู้อะไรเลย ไอ้คนที่ไปเกลียดมันกลับ
เป็นทุกข์เดือดร้อน กระทบกระวาย ความเกลียดกัด เดี่ยว
ความกลัวกัด กลัวอย่างโง่เขลา กลัวอย่างไม่ได้ทำอะไรให้
ถูกต้อง ก็มานั่งกลัว นั่งกลัว แม้แต่กลัวสอบไล่ตกก็กลัว
อย่างโง่เขลาให้มันกัด ความตื่นเต้น ตื่นเต้น ต้องตื่นเต้น
ได้อะไรมากก็ต้องตื่นเต้น ใจคอไม่ปกติ นี่ยังไปซื้อหาความ
ตื่นเต้น ต้องไปซื้อเหล้ากิน ต้องไปดูกีฬา ต้องไปทำอะไร
ที่สร้างความตื่นเต้น ตื่นเต้น แล้วความตื่นเต้นที่มันเข้ามา
หาเองนั่นมันก็กัด อยู่ด้วยความตื่นเต้นลำบาก ยุ่งยากอยู่
ด้วยความตื่นเต้น

ที่นี้ วิटकังวลต่ออนาคต ด้วยความโง่ วิटकังวล
เกินขนาดเป็นบ้าตาย เรียนอะไรไม่สำเร็จก็มีเยอะ มันวิตก
กังวลต่ออนาคต สร้างวิมานในอากาศมากเกินไป วิटक
กังวลต่ออนาคต แล้วก็มีอาลัยอาวรณ์ต่ออดีต อดีตที่ล่วง
มาแล้ว ยังเอามาอาลัยอาวรณ์อยู่ไม่รู้จักสิ้นสุด แล้วก็
อิจฉาริชยา อิจฉาริชยาผู้ใด ผู้อิจฉาริชยานั้นมันจะทน

ทุกซ์ทรมานก่อน ผู้ถูกริษยายังไม่รู้เรื่องก็มี ยังไม่รู้เรื่อง
เลยก็มี แต่ผู้ริษยาเขาเนี่ยเหมือนกับไฟไหม้อยู่ในจิตใจนั่น
แหละ คำว่าอิจฉาริชยานี้มันกัด

ความหวง ความหวง ซี้เหนียวมันก็กัด ใจความหวง
ถ้าเป็นไปในทางเพศเข้มข้นก็เรียกว่าความหึง มันก็กัด
บางที่กัดพ่อ กัดแม่ กัดทั้งครอบครัวก็มี ตามฆ่ากันตาย
เพราะความหึงนี้มีมากเหลือเกิน นี่ตัวอย่างไอ้ที่มันจะกัด
เจ้าของ **ชีวิตที่มันกัดเจ้าของ ความรัก ความโกรธ ความ
เกลียด ความกลัว ความตื่นเต้น วิตกกังวล อาลัย
อาวรณ์ อิจฉาริชยา หวงหึง** เพียงเท่านี้มันก็เป็นตัวอย่าง
ที่ชัดเจนเกินนั้นอยู่แล้ว ไม่ต้องเอามาตั้งร้อยอย่างพัน
อย่าง

ถ้ามีธรรมะมันมีแต่ความถูกต้อง ไม่มีทางที่จะกัด
ไม่มีอะไรที่จะกัด ก็มีความเยือกเย็น เยือกเย็นมีความ
หมายแห่งนิพพาน คำว่านิพพาน นิพพานนี้ มันมีความ
หมายว่า เย็น คือไม่มีความร้อน ไม่มีไฟที่เผาให้ร้อน คำว่า
นิพพาน ไม่ได้หมายถึงความตาย ไม่ได้เกี่ยวกับความ
ตาย ซึ่งในโรงเรียนสอนผิดๆ ในโรงเรียนครูสอนเด็กๆ ว่า

พระอรหันต์ตายเรียกว่านิพพาน นี่มันติดเกินติด ติดหลาย
ชั้น เพราะพระอรหันต์นั้นตายไม่ได้หรอก สิ่ง que เรียกว่า
พระอรหันต์นั้นตายไม่ได้ ร่างกายของพระอรหันต์
แตกดับได้ แต่องค์พระอรหันต์ไม่มีวันตาย

พระอรหันต์ก็ไม่ได้ตาย ไม่ใช่ว่าความตายของพระ
อรหันต์ มันก็ไม่มีทางที่จะถูก นิพพาน แปลว่า เย็น เย็น
มีความหมายพิเศษเฉพาะว่า มันไม่มีความร้อนหรือความ
ทุกข์ มันจะต้องสั่งเกตกันสักหน่อย ที่ว่านิพพานมันเย็น
เพราะอะไร มันเย็นเพราะมันไม่มีอะไรปรุง ไม่มีอะไรกวน
มันสงบเย็นไม่มีอะไรปรุง เย็นในที่นี้ก็หมายความว่า ไม่
หนาวและไม่ร้อน หนาวก็ไม่ไหว ร้อนก็ไม่ไหว ไม่หนาว
ไม่ร้อน เราเรียกสมมติว่าเย็น

แต่ที่จริงมันมากกว่านั้น คือมันไม่บวกไม่ลบ
ไม่ผลึกไม่ดูด ไม่อะไรต่างๆ ทุกอย่าง ไม่ได้ไม่เสีย ไม่แพ้
ไม่ชนะ ไม่กำไรไม่ขาดทุน ไม่ได้เปรียบไม่เสียเปรียบ ไม่
ไม่ ไม่ไอ้พวก *Negative* และ *Positive* ทุกคู่ ทุกคู่ไม่มี
เหลือแต่ความว่างจากการปรุง แล้วมันก็สงบ สงบ ไม่ยุ่ง
มันก็เย็น

สันกิเลสนั้นแหละก็คือนิพพาน

คำว่า นิพพาน เป็นคำสำคัญในพระพุทธศาสนา ถ้าไม่มีนิพพาน ก็ไม่มีพุทธศาสนา แต่ว่ายังมีคนเกลียดนิพพาน ในกรุงเทพฯ ที่เล่าเรียนกันมากมาย มีนักปราชญ์ครูบาอาจารย์บางคนเกลียดนิพพานไม่ให้เอามาสอน กลัวว่าคนจะไม่ทำอะไร จะอยู่เฉยๆ มันไม่ใช่อย่างนั้น นิพพานแปลว่า เย็น แปลว่า **ไม่ร้อน** มันแปลว่า **ทำถูกต้องทุกอย่างทุกประการแล้วไม่มีความร้อน** ไม่ได้แปลว่าความตายของพระอรหันต์ หรือไม่ได้แปลว่าความไม่ตายของใครก็ไม่ หมายถึงความเย็นอยู่ที่นี่โดยไม่ต้องตาย ยังไม่ตายชีวิตนี้เย็น เย็นนี้หมายความว่า**ปฏิบัติถูกต้อง ถูกต้องไม่เกิดกิเลส ไม่เกิดไฟ ไม่เกิดความทุกข์** มันใช้คำว่า **เย็น** นั่นแหละถูกต้องที่สุด

มันมีคำที่ใช้กันให้ถูกต้องอยู่คำหนึ่ง คือคำว่า *Quench, Quench* ใช้กับสิ่งที่มันร้อน หรือมันวุ่น ให้มันหยุด มันสงบ มันระงับ มันเย็นลง ก็เรียกว่ามัน *Quench* ให้ชีวิตนี้มัน *Quench* คือมันเย็นลงเพราะไม่มีไอ้สิ่งร้อน

เข้ามารบกวณ คือนิพพาน

ก่อนแต่จะมีศาสนาใดๆ มนุษย์มีคำพูด พูดจาอยู่ แล้ว คำว่า นิพพาน นิพพานนี้ เขาก็ใช้พูดกันอยู่แล้ว ก่อนแต่มีศาสนาใดๆ เขาหมายถึง เย็น พูดกันอยู่ตามบ้านตามเรือน แม้แต่ในครัว ถ่านไฟแดงๆ ดับลงไปก็เรียกว่า มันนิพพาน ข้าว ข้าวแกงกับอาหารร้อนอยู่ กินไม่ได้ต้องรอให้เย็นเสียก่อน ก็เรียกว่ามันนิพพาน รอให้มันนิพพานเสียก่อนจึงกินได้ เอน้ำรดไฟให้ดับก็เรียกว่าทำให้มันนิพพาน สัตว์เดรัจฉานดุร้ายเป็นพิษเป็นอันตราย มาฝึกฝึกให้เชื่องเหมือนกับแมวนี้ ช้างป่า ควายป่า วัวป่า เอามาฝึกจนเชื่อง เหมือนกับแมวนี้ก็เรียกว่าทำให้มันนิพพาน

คำว่า นิพพาน ใช้มาแต่ครั้งกระนั้นอย่างนี้ ต่อมาคนบางพวกมารู้เรื่องทางจิต ว่าจิตร้อนไฉน ต้องการเย็นสติปัญญามันยังน้อย มันยังโง่งอยู่ มันก็คิดว่ากามารมณ์สมบุรณ์นั้นแหละเป็นนิพพาน เพราะกามารมณ์เมื่อได้สำเร็จความใคร่ เหมือนมันก็มีคามเย็นไปพักหนึ่ง เขารู้จักเพียงเท่านั้นก็เอากามารมณ์นั้นเป็นนิพพาน ข้อความอย่างนี้ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก มนุษย์ยุคหนึ่ง

สมัยหนึ่งเอากามารมณเป็นนิพพาน

ต่อมาก็มีคนฉลาด ถาษิมุนีอะไรที่มันฉลาดยิ่งขึ้น
ไป ก็โอ้ยไม่ไหว กามารมณนั้นมันเป็นนิพพานไม่ได้ เอา
สมาธิ เอาสมาบัติ เอาฌาน เอาสมาธิ ระวังแห่งจิตใจเป็น
สมาบัตินั้นมาเป็นนิพพาน มีอยู่หลายชั้นแต่ก็เป็นสมาบัติ
เป็นสมาธิทั้งนั้น สอนกันมาอย่างนี้

จนกระทั่งพระพุทธเจ้าเกิดขึ้น พระพุทธเจ้าเกิดขึ้น
ก็ไปเรียนสิ่งเหล่านี้ สมาบัติทุกชนิด เคยไปเรียนแล้วไม่
พอพระทัย ว่านี่มันยังไม่ใช่ ไม่ใช่จุดสูงสุดของความเย็น
ท่านมาพบว่าความหมดกิเลส หมดกิเลส *ราคัคคโย*
โทสัคคโย โมหัคคโย นิพพานัง - *สิ้นราคะ สิ้นโทสะ*
สิ้นโมหะ นั่นคือนิพพาน แล้วก็ไม่มีใครสอนให้สูงไปกว่า
นี้ได้อีก เรื่องก็จบบุติกัน สิ้นกิเลสนั่นแหละก็คือนิพพาน

ท่านทั้งหลายไปคิดดูเอง *ไม่มีราคะ โทสะ โมหะ*
คือ ไม่มีกิเลส ใ้อสิ่งทีเรียกว่า*กิเลส*นั้น ตัวหนังสือแท้ๆ
มันแปลว่า *สกปรกหรือไม่สะอาด* แต่มันหมายถึงเรื่องทาง
จิตใจ ว่าด้วยจิตใจไม่ใช่ทางวัตถุ มันจึงหมายถึงกิเลส
กิเลส เป็นสิ่งสกปรกแก่จิตใจ แบ่งเป็น ๓ ประเภท

กิเลสประเภทหนึ่ง มันมาจากความโง่ด้วยกัน ทั้งนั้นแหละ แต่ว่าประเภทหนึ่งมันจะเอาดึงเข้ามาหาตัว ดึงเข้ามาหาตัว มายึดถือมากอดรัดอะไรไว้ มายึดถือไว้นี้ เรียกว่า กิเลสประเภทโลภะ หรือราคะ มีชื่ออื่นๆ อีกมาก ก็เป็นประเภทที่ว่าดึงเข้ามา Pull เข้ามา

กิเลสประเภทที่สอง ไม่ชอบ ไม่ต้องการ จะผลัก ออกไป จะฆ่าเสีย จะทำลายเสีย นี่เป็นกิเลสประเภทผลัก ออกไปหรือจะทำลายเสีย ได้แก่กิเลสประเภทโทสะ โภคะ พยาบาทอะไรก็ตาม คือกิเลสประเภทที่สอง ที่จะผลัก ออกไปหรือทำลายเสีย

กิเลสประเภทที่สาม มันไม่รู้อะไร มันโง่ มันทำ อะไรไม่ถูก ดูดเข้ามาก็ไม่ใช่ ผลักออกไปก็ไม่เชิง มันก็เลย วิ่งอยู่รอบๆ วิ่งอยู่รอบๆ ด้วยความสงสัย ด้วยความโง่ ด้วยความสะเพร่า นี่เป็นกิเลส ๓ ประเภท ท่านจงรู้จัก มันทั้ง ๓ ประเภท เพราะมันมีอยู่ในชีวิตประจำวัน เอ้า ถ้าคุณจะช่วยพูดคุณพูด ฉันทหยุด นักเรียนนักศึกษาชั้น สูงสุดยังมีเป็นอย่างนี้

กิเลสมี ๓ ประเภท ดึงเข้ามา ผลักออกไป และ

วิ่งอยู่รอบๆ นี่ก็คือกิเลสธรรมดาเรียกว่า ความโลภ ความ
โกรธ ความหลง ที่มันมีกิเลสอย่างนี้ ลงไปแล้วอย่างนี้
เรียกว่า กิเลสชั้นกิเลสประเภทธรรมดา มันมีกิเลส
ประเภทต่อมาคือ ความเคยชินแห่งกิเลส เช่น รัก แล้วมัน
จะชินที่จะรัก โกรธ มันก็ชินที่จะโกรธ โง่ มันก็ชินที่จะโง่
เรียกว่ากิเลสประเภทอนุสัย จะเพิ่มขึ้นทุกที ทุกทีที่มีกิเลส
นี้เป็นกิเลสประเภทอนุสัยซึ่งทำความลำบาก เราจึงละ
ความรัก หรือความโกรธ หรือความโง่ไม่ได้ ไม่ค่อยจะได้
เพราะมันมีกิเลสประเภทนี้เก็บเข้าไว้ เก็บเข้าไว้ เก็บเข้า
ไว้ เรียกว่าอนุสัย

ครั้นเก็บเข้าไว้มากเข้า มากเข้า มันก็จะดันออกมา
โดยง่าย พอได้สิ่งแหวดล้อมอะไรเหมาะสม มันก็ดันกลับ
ออกมา กิเลสประเภทนี้เรียกว่า อาสวะ กิเลสที่แรกเรียก
ว่ากิเลส ทำลงไปแล้ว มันก็เกิดความเคยชินของกิเลสเก็บ
ไว้ในใจ ความเคยชินของกิเลสเก็บไว้มาก แล้วมันก็พร้อม
ที่จะออกมา มันจึงมีสามขั้นตอนอย่างนี้

กิเลสมีอยู่สามขั้นตอนอย่างนี้ แล้วก็ทำหน้าที่อยู่
ตลอดเวลา ถ้าปฏิบัติธรรมะ ธรรมะถึงที่สุด มันก็ไม่เกิด

กิเลส หรือมันค่อยละลาย ละลายความเคยชินที่สะสมไว้ เช่นว่ามันควรจะเกิดกิเลสอย่างนี้คราวนี้ แต่เราไม่ให้มันเกิด ถ้าทำได้อย่างนี้ มันจะละลายความชินแห่งกิเลสที่สะสมไว้ไปเสียหน่วยหนึ่ง ถ้าเป็นอย่างนี้อยู่บ่อยๆ เราอดกลั้นไม่ให้เกิดกิเลสอยู่ตลอด ตลอดไป ใจสิ่งที่เคยชิน มันก็หมด นี่มันจะเป็นการทำให้บรรลุมรรคผล มันจึงไม่มีกิเลสอะไรที่ทำให้ไหลกลับออกมาอีก จงรู้จักตัวเองและกิเลสของตัวเอง ว่ามันมีปัญหาอย่างนี้ เกิดกิเลสแล้วเกิดความเคยชินแห่งกิเลส แล้วก็จะไหลกลับออกมาทำอย่างนั้นอีก นี่ความยากลำบากของการละกิเลสมันมีอยู่อย่างนี้ ถ้าใครควบคุมได้มันก็เป็นบุคคลสูงสุดคือ เป็นพระอรหันต์

บรรดากิเลสที่เก็บไว้เป็นอนุสัยที่จะไหลออกมา มันถูกทำลายหมด ก็เพราะว่าไม่ยอมให้เกิดกิเลสอีก ไม่มีอะไรไปหล่อเลี้ยง ใจกิเลสที่เก็บไว้ มันขาดอาหาร มันไม่มีอาหารมันก็ร่อยหรอ มันก็หมดไป อย่างนี้เรียกว่าการบรรลุมรรคผล คือ ทำให้กิเลสขาดอาหารลดลง ลดลงจนไม่มีกิเลสเหลือ ก็เป็นผู้ไม่มีกิเลส

นี่คือไม่มีอะไรกั้ดเจ้าของอีกต่อไป ชีวิตสูงสุด เพราะมีธรรมะสูงสุด เดี๋ยวนี้เราไม่ได้รู้เรื่องนี้ เราก้ไม่ได้สนใจ แล้วก็ทำกิเลสทุกโอกาสที่จะทำได้ ในรูปของโลภะ บ้าง โทสะบ้าง โมหะบ้าง จึงเต็มอัดอยู่ด้วยกิเลสและความเคยชินแห่งกิเลส แล้วก็เห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัว แล้วก็ยังมีกิเลสมากขึ้นเพราะความเห็นแก่ตัว

หมดความเห็นแก่ตัวแล้วปัญหามันก็จะหมด

อ้าว อยากจะพูดถึงเรื่องความเห็นแก่ตัวให้เป็นที เข้าใจหน่อย เรื่องทั้งหมดของพระศาสนาทุกๆ ศาสนา ต้องการจะกำจัดความเห็นแก่ตัว จึงเกิดศาสนานั้น ศาสนานี้ ศาสนาโน้นขึ้นมาตามลำดับ ตามลำดับ ตลอดเวลาหลายพันปี มันก็มีหลายศาสนา แต่ว่าทุกศาสนามันมุ่งกำจัดความเห็นแก่ตัว อย่างต่ำๆ เห็นแก่ตัว อ้าว ก็ไปฆ่า ไปฆ่าเขา ไปลักขโมยเขา ไปประพฤติดิฉิดในกามต่อของรักของใคร่ของเขา ไปโกหกหลอกลวงเขา ไปเสพติดสิ่งมีนเมาให้เสียสติสัมปชัญญะ นี่ตัวอย่างศีล ๕ ทุกอย่าง

ทุกประการ มันมาจากความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัว เห็น
แก่ตัว ให้ทำความชั่วผิดบาปมากขึ้น มากขึ้น

นี่จะพูดกันในฐานะว่าเราเป็นมนุษย์ ช่วยกัน
พิทักษ์โลก พิตักษ์ประเทศชาติ พิตักษ์สังคม สังคมไทย
เราด้วยกันทุกคน เพราะฉะนั้น ขอให้เห็นว่าไม่สำเร็จ
เพราะมันมีความเห็นแก่ตัว มันมีความเห็นแก่ตัว ตลอด
เวลาที่อาตมาศึกษาค้นคว้า พยายามอย่างยิ่งยวดมาเป็น
เวลาหลายสิบปีนี้ สรุปลงข้อความลงในพระบาฬีพระพุทธร
วณะทั้งหมดนั้น พบว่า มันมีอยู่ที่สิ่งเดียวคือ ความเห็น
แก่ตัว คือถ้าละไม่ได้ก็เป็นอันธพาลยิ่งขึ้นไป ถ้าละได้ก็
เป็นพระอรหันต์ในที่สุด มันมีอยู่สองอย่างอย่างนี้ ละ
ความเห็นแก่ตัว คือความรู้สึกว่าตัวกูว่าของกูเสียได้ นั่น
เป็นพระอรหันต์ ถ้ามันเต็มอึดอยู่ด้วยความเห็นแก่ตัว มัน
ก็เป็นอันธพาล เป็นอันธพาล มันมีอยู่เท่านี้

ขอให้สนใจเถิด สำหรับผู้ที่มีความคิดกว้างไกล
ออกไป ถึงกับจะขจัดสิ่งเลวร้ายของประเทศชาติ มี
นักศึกษาจำนวนมากเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมือง เพื่อที่
จะชำระให้บ้านเมืองมันสะอาด แต่เขาก็ไม่ค่อยรู้จัก

ไอ้ความเห็นแก่ตัว บางทีกลายเป็นผู้เห็นแก่ตัวเสียเองเสีย
อีกเลยเพิ่มปัญหา แทนที่จะลดปัญหา เพราะมีความเห็น
แก่ตัว

ถ้าท่านจะมุ่งหมายทำประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์
แก่ประเทศชาติ แก่โลกก็ดี จงรีบกำจัดความเห็นแก่ตัว
ทั้งของตนเองและของผู้อื่น หมัดความเห็นแก่ตัวแล้ว
ปัญหามันก็จะหมด ความเลวร้ายทุกชนิด ไม่ยกเว้นชนิด
ไหน มันมาจากความเห็นแก่ตัวในโลกนี้ ในโลกนี้ปัจจุบัน
ก็ดี อนาคตอดีตอะไรก็ดี มันก็มาจากความเห็นแก่ตัว ถ้า
เข้าใจข้อนี้ คือเข้าใจปัญหาอันมหาศาลทั้งหมดของ
มนุษย์ กำจัดความเห็นแก่ตัวเสียได้ มันก็หมดปัญหา

เพราะฉะนั้น ขอฝากไว้ กระทั่งขอวิงวอน อ้อนวอน
ว่าให้ช่วยสนใจ ช่วยศึกษาให้เข้าใจและปฏิบัติมันให้ได้
โดยดูให้เห็นเป็นลำดับไปว่ามันเป็นอย่างไร คนเห็นแก่ตัว
มันก็ขี้เกียจ มันขี้เกียจจะเอาแต่นอนแต่พักผ่อน แต่มัน
จะเอาประโยชน์ ทุกคนรู้จักน้ำมันดีที่นั่นแหละ

คุณไปดูเถอะ คุณเองก็รู้จักว่าคนเห็นแก่ตัวมัน
ขี้เกียจอย่างไร แล้วมันจะเอาประโยชน์อย่างไร นี่เห็นแก่ตัว

แล้วมันก็ชี้แจง เห็นแก่ตัวแล้วมันก็เอาเปรียบ เอาเปรียบ
ทุกอย่างทุกอย่างที่จะเอาเปรียบได้ แล้วมันก็อิจฉาริษยา
อิจฉาริษยา แล้วมันก็คดโกง คดโกง คดโกงเพราะมันเห็น
แก่ตัว แล้วก็มันก็ทำลายประโยชน์ส่วนรวมเพราะมันเห็น
แก่ตัว ทำลายสาธารณประโยชน์ มันสร้างมลภาวะทุก
ชนิด **มลภาวะทุกชนิดในโลกมันเกิดมาจากผู้เห็นแก่ตัว**
แล้วมันทำให้เกิดอุบัติเหตุ มันเห็นแก่ตัวมันสะเพร่า มัน
ทำให้เกิดอุบัติเหตุเลวร้าย

ยกตัวอย่างสักสองอย่างก็ได้ วันก่อนแก๊สระเบิด
เมื่อสองสามวันนี้ หัวแก๊สระเบิด ระเบิดตายกันเป็นร้อยๆ
นั่นมันมาจากความเห็นแก่ตัวของผู้เป็นเจ้าของกิจการ
เจ้าของรถ เจ้าของกิจการ กระทั่งคนขับรถนั่นเอง มันเห็น
แก่ตัวจนสะเพร่า จนให้เกิดความยุ่งยากเสียหายอย่างนี้ขึ้น
นี้เรียกว่า แม้มิเจตนา มันก็ยังทำความวินาศได้แบบนี้
เพราะมันเห็นแก่ตัว

แล้วมันก็ไปเป็นอันธพาล เป็นอันธพาล คนเห็นแก่ตัว
มันเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตัว มันทำลายตัวเป็นคำพูดที่ฟัง
ยากว่ามันเห็นแก่ตัว แต่ทำไมมันทำลายตัว มันเห็นแก่ตัว

มันไปกินเหล้า เล่นการพนัน เท่ียวกลางคืน อบายมุขทั้งหลาย มันเห็นแก่ตัวแท้ๆ มันจึงทำ **นี่ความเห็นแก่ตัวมันเป็นเหตุให้ทำลายตัว** แล้วมันก็ไปเอาโรคภัยไข้เจ็บ ที่มันไม่ควรจะเอามา โรคเอดส์อะไรก็ไม่รู้ ที่หมามันก็ไม่ใช่ แต่มนุษย์พวกนี้มันเอามาใส่ตัว คิดดูสิ

นี่ความเห็นแก่ตัวมันทำลายตัวของมันเอง มันเห็นตรงกันข้าม เห็นกงจักรเป็นดอกบัว ทำลายตัวของมันเอง อยู่เรื่อยๆ นี่เพราะความเห็นแก่ตัว สร้างคุกตะรางเท่าไรก็ไม่พอกับคนอันธพาล สร้างตำรวจเท่าไรมันก็ไม่พอกับคนอันธพาล สร้างศาลยุติธรรมเท่าไรมันก็ไม่พอกับคนอันธพาล สร้างโรงพยาบาลบ้าเพิ่มขึ้นเท่าไรมันก็ไม่พอแก่คนอันธพาล อาตมาได้ยินรายงานของกระทรวงต่างๆ ที่เป็นเจ้าหน้าที่กำลังประกาศอยู่อย่างนี้ งบประมาณจะสร้างโรงพยาบาลบ้ามันก็ไม่มีแล้ว เงินไม่พอเสียแล้วมันมากเกินไป

นี่ในที่สุด คนเห็นแก่ตัวนี้มันก็หลงทาง อันดับสุดท้าย ฆ่าพ่อ ฆ่าแม่ ฆ่าลูก ฆ่าเมีย ฆ่าตัวเองตายตามไป เพราะความเห็นแก่ตัว หรือบางทีมันก็เป็นบ้าไปอยู่ใน

โรงพยาบาลบ้า ขอให้ติดตามไปที่โรงพยาบาลบ้าทุกหน
ทุกแห่งในโลก ดูเอาว่ามันมาจากไหนคนบ้านี้ มันตั้งต้น
มาจากความเห็นแก่ตัวที่หลงทาง มันเดินผิดทางทั้งนั้น
แหละ โรงพยาบาลบ้ามันจึงเต็มไปทั่วโลก แล้วมันก็ยังไม่
พออยู่นั้นแหละ

นี่ความเห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัว ทำให้เกิด
อาชญากรรม เกิดอาชญากร เกิดมลภาวะ เกิดโรคเลวร้าย
ที่มันไม่ควรจะเกิด เพราะมันเห็นแก่ตัว มันเห็นแก่ความสุข
สนุกสนานเฉพาะหน้า มันไม่เห็นแก่ส่วนลึกซึ่งเป็นเหตุ
เป็นปัจจัย มันไม่สนใจ นี่มันเป็นเรื่องของคนโง่

จัดการที่ต้นเหตุ มันก็จะแก้ปัญหาได้

ตามหลักธรรมะตลอดกาลนิรันดร ไม่จำกัดอายุว่า
คนโง่มันไม่รู้จักต้นเหตุแห่งความเลวร้าย จะกำจัดความ
เลวร้าย มันก็กำจัดอยู่ที่ปลายเหตุ ถ้าเป็นคนมีสติปัญญา
มันกำจัดที่ต้นเหตุ ท่านจะอยู่ในฐานะเป็นชาวนา ชาวสวน
เป็นพ่อค้า เป็นอะไรก็ตาม เป็นกรรมกรก็ตาม เป็นขอทาน

ก็ตาม เป็นข้าราชการก็ตาม เป็นนักการเมืองก็ตาม ถ้า ถูกต้องหรือเฉลียวฉลาด มันจะจัดการที่ต้นเหตุ ไม่มัวไป จัดการที่ปลายเหตุ จัดการที่ต้นเหตุก็ประสบความสำเร็จ ได้ตามความประสงค์เรียกว่าเป็นคนฉลาด

คนโง่มัวแต่จัดการที่ปลายเหตุ ปลายเหตุ นักเข้า มันก็โง่เป็นไสยศาสตร์ ไปอ้อนวอนผีसाงเทวดาอะไรก็ไม่รู้ เพราะมันไม่รู้จักต้นเหตุ ถ้ามันรู้จักต้นเหตุว่ามันมาจาก อะไร มันก็จัดการที่ต้นเหตุ มันก็รอดตัวได้ มันพ้นจาก ความโง่ได้ เอาตัวรอดไปได้

นี่ขอให้ช่วยจำหลักใหญ่ๆ อย่างนี้ไว้ มันเป็นหลัก ของพระศาสนาทุกศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา ว่า **จงจัดการที่ต้นเหตุของความเลวร้ายหรือของความ ทุกข์** ถ้าไปจัดการที่ปลายเหตุ มันเป็นเรื่องของคนโง่ ไม่ต้องพูดถึงศาสนา มันโง่เกินไป ไม่มีทางที่จะเป็นศาสนา ถ้าเป็นศาสนาก็เป็นศาสนาของคนโง่เป็นศาสนาของคนหลับ ที่เรียกว่าไสยศาสตร์ ถ้าเป็นพุทธศาสตร์มันแปลว่า ตีน คือตีนไม่หลับ ก็เรียกว่าพุทธศาสตร์ มันก็จัดการที่ต้นเหตุ ถ้ามันโง่ มันก็มัวจัดการที่ปลายเหตุ กลายเป็นนั่งอ้อนวอน

บวงสรวงกันอยู่อย่างนี้ไม่มีที่สิ้นสุด

ผู้ที่จัดการที่ปลายเหตุ มันถูกเปรียบด้วยลูกหมา ผู้ที่รู้จักจัดการที่ต้นเหตุเรียกว่า ลูกเสือ ลูกราชสีห์ เขาพูดกันมานานแล้วจะเป็นพันๆ ปี มาแล้วมั้ง แต่คงจะไม่ค่อยเคยจะได้ยินกัน อาตมาได้ยินก็จำไว้ก็อยากจะบอกกับท่านทั้งหลายให้รู้ความจริงข้อนี้ว่า ลูกหมาหรือหมาก็แล้วกัน ใครเอาไม้ไปแหย ไปแหย ไปไล่ ลูกหมาหรือหมาจะกัดที่ปลายไม้อยู่นั้นแหละ กัดที่ปลายไม้ที่คนมันแหย มันเป็นลูกหมา แต่ถ้าเป็นลูกเสือลูกราชสีห์มันไม่มัวกัดอยู่ที่ปลายไม้ มันกระโจนมาหาคนกัดที่โคนไม้ มันเป็นลูกราชสีห์เป็นลูกเสือ

ถ้ามัวแก้ไขที่ปลายเหตุมันเป็นลูกหมา เพราะฉะนั้น อย่าโง่เป็นลูกหมาอยู่เลย เป็นลูกเสือเป็นลูกราชสีห์จัดการที่ต้นเหตุ ที่ต้นเหตุ มันก็จะแก้ปัญหาคือ ความดับทุกข์ในเรื่องโลกๆ โลกๆ นี้ก็ดี หรือจะไปมรรคผลนิพพานก็ดี ล้วนแต่จัดการที่ต้นเหตุทั้งนั้น คือ ทำให้หายโง่ให้รู้ถูกต้องเสียก่อน แล้วก็ปฏิบัติไปตามความรู้ที่ถูกต้อง มันก็แก้ปัญหาคือ ปัญหาในโลกนี้ก็ได้อ มีทรัพย์สมบัติ มีเงิน

ทองอำนาจวาสนาบารมีได้ตามความประสงค์ จะละกิเลส
ไปนิพพานเป็นพระอรหันต์ก็ได้ ถ้าจัดการกันที่ต้นเหตุ
คือมีความถูกต้อง

มनुยธรรม คือ กำลายกิเลส กำลายความเห็นแก่ตัว

เดี๋ยวนี้ต้นเหตุสูงสุดอีกทั้งหมด มันอยู่ที่ความเห็น
แก่ตัวอย่างที่กล่าวมาแล้ว คุณลองคำนวณดูจะเป็น
อย่างไร ถ้าประชาชนทุกคนไม่ยกเว้นใครมันเห็นแก่ตัว
มันเห็นแก่ตัวจะเป็นอย่างไร ใ้ผู้แทนที่เห็นแก่ตัว มันก็
มาจ้างให้เลือก ประชาชนที่เห็นแก่ตัวมันก็เลือกผู้แทน
ด้วยความเห็นแก่ตัว มันก็ได้ผู้แทนที่เห็นแก่ตัวไปทั้งนั้น
แล้วผู้แทนทั้งนั้นเห็นแก่ตัว ไปตั้งเป็นรัฐสภา มันก็เป็น
รัฐสภาที่เห็นแก่ตัวนั้นแหละ และจากผู้แทนเหล่านั้น
รัฐสภาจะไปตั้งเป็นรัฐบาล มันก็ได้รัฐบาลที่เห็นแก่ตัว
ประชาชนก็เห็นแก่ตัว ผู้แทนก็เห็นแก่ตัว รัฐบาลก็เห็นแก่ตัว
แล้วมันจะมีอะไรเหลือเล่า ใครจะแก้ปัญหาลำนี้ได้ ถ้า

มันเห็นแก่ตัวกันทุกคนอย่างนี้

คุณเป็นครูบาอาจารย์เห็นแก่ตัว คุณก็ทำนาบนหลังลูกศิษย์ บนหัวลูกศิษย์ อยู่บนหลังผู้ปกครองของลูกศิษย์ ถ้าคุณเป็นครูเห็นแก่ตัว ถ้าคุณเป็นหมอเห็นแก่ตัว คุณก็ทำนาบนหลังคนเจ็บที่เจียนจะตายอยู่แล้วนั่นหม้อ ถ้าคุณเป็นผู้พิพากษาตุลาการเห็นแก่ตัว คุณก็ทำนาบนหลังจำเลย ที่มาเป็นจำเลย นี่คิดดูเถอะ ถ้าเป็นพระเจ้าพระสงฆ์เห็นแก่ตัว ก็ทำนาบนหลังทายกทายิกานั้นเอง นี่ถ้าว่าจะเป็นอย่างอื่น แล้วก็เห็นแก่ตัวแล้ว มันก็เป็นเรื่องน่าเศร้าหรือเลวร้ายอย่างนี้ทั้งนั้น

ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ตัว ไม่มีใครขาดศีล ไม่มีใครขาดศีล ไม่มีใครทำอันตรายใคร ไม่มีใครทำใครให้ลำบาก นอนก็ไม่ต้องปิดประตูเรือนเพราะมันไม่มีขโมย มันไม่มีเหตุการณ์เลวร้ายใดๆ เกิดขึ้น ไม่มีใครทำผิดเป็นอาชญากรรมอาชญากร เราก็ไม่ต้องมีคุกมีตะรางใช้ไหมเล่า คิดดูเถอะ คุกตะรางเล็กได้ ตำรวจเล็กได้ ศาลสถิตยยุติธรรมก็เล็กได้ ถ้ามันไม่มีใครทำผิด ในเมื่อไม่มีใครเห็นแก่ตัว

การปกครองก็ไม่ต้องมี รัฐบาลก็ไม่ต้องมี ไม่มีการปกครองก็ได้ ถ้ามนุษย์ทุกคนมันไม่เห็นแก่ตัว ศาสนาทั้งหมดเลิกเสียก็ได้ ถ้าทุกคนมันไม่เห็นแก่ตัว มันจะมีไปทำไม เพราะศาสนานี้มีไว้สำหรับกำจัดความเห็นแก่ตัว ศาสนาเกิดขึ้นมาในโลกเพราะมีคนเห็นแก่ตัว พอไม่มีใครเห็นแก่ตัวแล้ว มันก็ไม่ต้องมีการปกครองไม่ต้องมีศาสนา และมันก็เป็นโลกพระศรีอาริยมุตไตรยขึ้นมาทันทีเป็นเสียเองเป็นทันที เพราะไม่มีใครเห็นแก่ตัว

ฉะนั้น ขอให้ท่านทั้งหลายสนใจคำว่า **เห็นแก่ตัว** กับคำว่า **ไม่เห็นแก่ตัว** มนุษย์เริ่มมีปัญหาขึ้นมา เมื่อเริ่มมีคนเห็นแก่ตัว ถ้ากล่าวอย่างที่เราเรียกว่ามีเหตุผลที่พอสังเกตเห็น แล้วก็กล่าวกันอย่างประวัติศาสตร์ ก่อนประวัติศาสตร์นี้ ปัญหาของมนุษย์ในโลกเริ่มเกิดขึ้น เมื่อมนุษย์มันเริ่มเห็นแก่ตัว

แต่ก่อนนี้เขาไปเก็บอาหารที่เกิดอยู่ตามธรรมชาติ มากินประจำวัน มากินประจำวัน เข้าไปเอามากินตลอดวันคืน รุงขึ้นไปเก็บอีก ทีนี้ มันเกิดคนเห็นแก่ตัว มันไปเก็บคราวเดียวมากินตลอดเดือนตลอดปี มันไม่พอ มันก็

จะต้องมีปัญหา จะต้องต่อสู้แย่งชิงกัน หรือมันจะต้องทำ
ไร่นานาเป็นปัญหาอะไรขึ้นมา นี่เพราะมันเห็นแก่ตัว เริ่ม
มีความเห็นแก่ตัว ก็เริ่มมีปัญหาขึ้นมาในหมู่มนุษย์

มันไปทำ มันไปหลงในคำเป็นตัวของกูบ้าง หลง
ในความเป็นบวกและเป็นลบบ้าง พุดกันง่ายๆ ก็ว่ามัน
หลงดีหลงชั่ว ถ้าอย่าไปบ้าดีเมาดีหลงดี อย่าไปบ้าชั่วเมา
ชั่วหลงชั่ว มันก็ไม่มีปัญหา ปัญหาเกิดขึ้นเมื่อเริ่มรู้จักดี
ชั่ว เมื่อมนุษย์ยังไม่รู้จักดีชั่ว มันก็เหมือนกับสัตว์เดรัจฉาน
มันไม่รู้จะไปเบียดเบียนกันทำไม แต่พอมันบ้าดีบ้าชั่ว บ้า
หลงดีหลงชั่ว มันก็เบียดเบียนกัน โดยเฉพาะไอ้บ้าดี บ้า
ดีนี่ มันจะเบียดเบียนไอ้คนที่ด้อยกว่าเสมอ

คัมภีร์ของพวกยิว คัมภีร์ไบเบิลก่อนคัมภีร์คริสต์
นะ ก่อนพระเยซู คัมภีร์ของพวกยิวพันๆ ปีก่อนหน้านั้น
เขาก็สอนเรื่องนี้ พระเจ้าสร้างโลกขึ้นมาแล้ว ห้ามมนุษย์
ที่สร้างขึ้นมานั้นว่า อย่าไปกินผลไม้ของต้นที่ทำให้รู้ดีรู้ชั่ว
ถ้ากินแล้วจะตาย มนุษย์นั้นมันก็ไม่เชื่อฟัง ไปกินเข้าไป
ที่สุด มันก็รู้ดีรู้ชั่วมันก็เกิดปัญหา ก่อนนี้มันไม่นุ่งผ้า มัน
ก็ไม่มี ความหมายอะไรเพราะมันไม่มีเรื่องดี เรื่องชั่ว นุ่งผ้า

ไม่นุ่งผ้า แต่พอมันคือพระเจ้า กินผลไม้ที่ทำให้รู้ตัวรู้ชั่วแล้ว มันเกิดละอาย เป็นนุ่งผ้าเป็นไม่นุ่งผ้า

วันนั้นพระเจ้ามาก็เรียกตามเคย มันก็ไม่ออกมา พระเจ้าก็ ทำไม่ไม่ออกมา มันก็บอกว่าไม่ได้นุ่งผ้า พระเจ้าก็รู้ทันทีแล้วว่า ไอ้หมอนี้มันกินผลไม้ที่เราห้ามไม่ให้กิน เข้าไปแล้ว พระเจ้าจึงเรียกมาให้จัดการ ให้รู้จักเอาใบไม้ มาร้อยมาเย็บมาอะไรกันเข้าก็เป็นผ้านุ่ง แล้วก็มันมีเปลี่ยนแปลงมาตามลำดับเพราะมันรู้จักดีรู้จักชั่ว แล้วมัน ก็บ้ำดีบ้ำดีเมาดีหลงดี จนกระทั่งคนทุกวันนี้ มันบ้ำ *Positive* มันเกลียด *Negative* มันก็เป็นทุกข์ทั้งสองข้าง ไอ้บ้ำ *Positive* มันก็เป็นทุกข์ไปอย่างหนึ่ง เกลียด *Negative* มันก็ทุกข์ไปอีกอย่าง

ข้อความในคัมภีร์ไบเบิลของพวกยิวนั้นก็มีความว่า ลูกหลานของไอ้มนุษย์คู่แรกนั้นแหละ พอมันเกิดมีลูกมีหลาน ขึ้นมา ไอ้พี่ชายมันก็หลอกน้องชายไปในป่า แล้วมันก็ฆ่า น้องของมันเสีย ด้วยเหตุแต่เพียงว่าพอมันรักน้อง ไม่รักตัวเองซึ่งเป็นพี่ชาย พี่ชายมันบ้ำดีมันก็เลยฆ่าน้องมันเสีย นี้เรียกว่าปัญหามันเพิ่งเกิด เมื่อบ้ำดี บ้ำชั่ว หลงดี หลงชั่ว

แล้วก็เห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัวจนขำน้องของมันเสีย เขาจึงสอนเรื่องไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ตัวลึกไปถึงว่า อย่าไปบ้าดี บ้าชั่ว ไปหลงบวก หลงลบ แล้วมันก็จะเห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัว

ดีก็เห็นแบบดี ชั่วก็เห็นแบบชั่ว เป็นปัญหาทั้งนั้น อย่าไปบ้าดีบ้าชั่ว อย่าไปหลงดีหลงชั่ว อย่าไปหลงบวก หลงลบ นี่สอนกันมาตั้งหลายพันปีแล้ว แต่ว่ามนุษย์ก็ไม่สมัคครที่จะทำตาม ศาสนาพุทธหรือศาสนาเต๋าพ้องๆ สมัยกันสักสามพันปีนี่ อยู่ชุดนี้ก็ไม่ให้หลงดีหลงชั่ว ไม่ให้หลงบุญ ไม่ให้หลงบาป ไม่ให้หลงบวก ไม่ให้หลงลบ ศาสนาเต๋า *Taoism* ก็อย่าไปหลงยิน หลงยาง คือดีหรือชั่ว บวกหรือลบนั่นแหละ แล้วก็จะไม่มีความทุกข์ นี่มันรู้กันเป็นพันๆ ปีแล้วมันก็ไม่มีการทำตาม

แม้ศาสนาฮินดูที่มีตัวตน มันก็ไม่ให้อย่าไปหลงบุญ อย่าไปหลงบาป แล้วตัวตนมันจะหลุดพ้น มันก็ระบุไปเอาที่เห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัวด้วยกันทั้งนั้น เราจึงต้องรู้จักว่า เดียวนี้ความเห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวทำให้โง่ ทำให้โง่ ทำให้ทำผิดทั้งสองสถาน หลงฝ่ายบวกมันก็อิจฉาริชยา

อะไร หลงฝ่ายลบมันก็ฆ่าฟันกันสนุก ไม่เห็นแก่ตัวแล้วก็รักผู้อื่น เห็นแก่ความถูกต้อง เห็นแก่ความถูกต้อง มันก็ไม่ทำอันตรายใครนี่

เดี๋ยวนี้ เรากำลังผลอไป หรือว่าจะเรียกว่ามันไม่รู้ไม่ตื่นก็ได้ เราหลงไปในทางที่จะเห็นแก่ตัว จนได้ทำการล้างผลาญกันใต้ดินบนดิน ไม่มีความสงบสุข เราไม่ต้องทำอย่างนั้น เราไม่ต้องเห็นแก่ตัว เราทำไปในทางที่ถูกต้องดีกว่า จะอยู่กันเป็นผาสุก

คำว่า เห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัวนี้ มันเป็นเรื่องของความผิดความโง่ ความมีดบอด ไม่ใช่ความรู้ที่ถูกต้อง บางคนเขาคำนวณว่า ถ้าไม่เห็นแก่ตัวมันก็ไม่พัฒนาสิ นั่นมันไม่เข้าใจ ไม่เข้าใจคำว่า ไม่เห็นแก่ตัว ไอ้เห็นแก่ตัวชนิดกิเลส นั้น เป็นความโง่เป็นกิเลส มันก็สร้างปัญหา แต่ถ้าเราเห็นแก่ตัวด้วยสติปัญญา ความถูกต้องนี้ เขาไม่เรียกว่าเห็นแก่ตัวหรอก เขาเรียกว่า ความรู้จักตัวเอง เคารพตัวเอง นับถือตัวเอง พัฒนาตัวเอง อย่างนี้ไม่ใช่เห็นแก่ตัว มันต้องทำด้วยความโง่ เห็นแต่ประโยชน์ของตัวเอง จนไม่เห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

จึงจะเรียกว่า มันเห็นแก่ตัว

ภาษาที่จะใช้กันทั่วไป มันก็เพียงว่า ไม่ *Selfish* ; *Non-selfish* นี่คือการไม่เห็นแก่ตัว เเท่านี้ก็พอแหละ มันก็ไม่ทำบาป ทำอะไรที่กำลังทำกันอยู่ ถ้าว่าไอ้ *Selfless* หหมด *Self* โดยประการทั้งปวงนั้น มันก็สูงสุดหรือดีเกินไป มันเป็นพระอรหันต์กันไป ไปเป็นพระอรหันต์กันหมด มันก็เป็นไปไม่ได้เหมือนกัน จะเก็บไว้เฉพาะที่จะเป็นพระอรหันต์

แต่ถ้าอยู่กันในโลกปัจจุบันนี้แล้ว เอาเพียงว่า *Non-selfish* ไม่เห็นแก่ตัว มุ่งหมายแต่จะเอาประโยชน์แก่ตัว คนอื่นจะเป็นอย่างไรก็ไม่รู้ นี่มันเพิ่งเกิดเมื่อมนุษย์เห็นแก่ตัว ปัญหาที่มันเกิด มันเกิดนายทุน พวกนายทุนขึ้นมา เห็นแก่ตัวดูดซับเอาประโยชน์ไปหมด มันก็เกิดกรรมกรผู้ไกรธแค่น แก่แค่น มันก็ได้รบราฆ่าฟันกันระหว่างลัทธินายทุนกับลัทธิชนกรรมาชีพอย่างไม่รู้จักสิ้นจักสุด นายทุนก็เห็นแก่ตัวแบบนายทุน กรรมกรก็เห็นแก่ตัวแบบกรรมกร ไอ้ความเห็นแก่ตัว มันก็ได้รบราฆ่าฟันกัน ไม่มีที่สิ้นสุด

ครึ่งพุทธกาลเท่าที่เราศึกษาเล่าเรียนมา คนมั่งมี
นั้นมันเป็นเศรษฐีใจบุญ เศรษฐีใจบุญ คำว่า เศรษฐี แปล
ว่า ประเสริฐที่สุด คำว่า ประเสริฐที่สุด เขาเอาไปใช้กับ
เศรษฐีพวกนั้น คือว่าเป็นอยู่กันอย่างเพื่อนมนุษย์ เพื่อน
เกิด เพื่อนแก่ เพื่อนเจ็บ เพื่อนตาย มีข้าทาสบริวาร ไม่ใช่
เป็นข้าทาสบริวาร มันเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ทำนา
ด้วยกัน ไร่ด้วยกัน กินอาหารด้วยกัน อันนี้พอได้
ประโยชน์มาเหลือ เหลือจากที่จะกินจะใช้แล้วก็ตั้งโรงงาน
ตั้งโรงงาน เศรษฐีใหญ่ก็ตั้งหลายโรงหน่อย ช่วยคนยากจน
ช่วยนักบวชบรรพชิต มีความสงบสุขอย่างนี้เรียกว่าเศรษฐี
ใจบุญ

สมัยนั้นไม่มีธนาคาร จะเก็บเงินไว้ก็ต้องไปซ่อนไป
ฝังดิน ไปซ่อนไว้แล้วเอามาหล่อเลี้ยงโรงงาน อย่าให้
โรงงานมันล่มไป นี่เศรษฐีใจบุญ เดียวนี้มันไม่มี มันมีแต่
นายทุนกระดาศซั๊บ ซั๊บเอาประโยชน์ไปหมด แล้วก็เอา
ไปเป็นทุน เพื่อเป็นทุนมหาศาล เป็นทุนครอบงำโลกไปเลย
เป็นนายทุน มันตรงกันข้ามถึงขนาดนี้ เพราะความเห็น
แก่ตัว เพราะความเห็นแก่ตัว ไม่มีความรู้สึกว่าคุณคนเป็น

เพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกัน

มันมีความเห็นแก่ตัว มันก็มีอย่างที่ว่า ชีวิตมันก็
กัดเจ้าของ ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว
ตื่นเต้น วิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ อิจฉาริษยา หวงหึง
หาความสงบสุขไม่ได้ มีสงครามตลอดกาลนิรันดร
สงครามเปิดเผย สงครามลึกลับ สงครามใต้ดิน สงคราม
บนดิน แม้สงครามที่กำลังมีอยู่เดี๋ยวนี้ มันก็มาจากความ
เห็นแก่ตัวของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือของทั้งสองฝ่าย

ฉะนั้น จึงขอบอกกล่าวท่านทั้งหลาย ผู้มาแสวงหา
ความรู้ทางธรรมะว่า **ธรรมะนั้น มันไม่มีอะไรมากไปกว่า
ทำลายความเห็นแก่ตัว ทำลายความเห็นแก่ตัวแล้วชีวิต
ก็ไม่กัดเจ้าของ ชีวิตก็ไม่กัดเจ้าของ ก็มีความสุขสงบเย็น
เป็นประโยชน์แก่กันและกัน นี่ก็คือมนุษยธรรม จิตใจสูง
ไม่เห็นแก่ตัว แล้วยังเป็นมนุษยชาติ คือ ชาติแห่งความ
เป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง** มันก็มีแต่ความสงบเย็น

อาตมาพูดกับท่านทั้งหลาย โดยหัวข้อว่า
มนุษยธรรมจำเป็นสำหรับมนุษยชาติ เมื่อต้องการจะเป็น
มนุษย์ที่ถูกต้อง ก็ต้องมีมนุษยธรรม **มนุษยธรรม คือ**

ทำลายกิเลส ทำลายความเห็นแก่ตัว ราคาก็เห็นแก่ตัว โทสะก็เห็นแก่ตัว โมหะก็เห็นแก่ตัว ทำลายความเห็นแก่ตัว นี้ได้ก็สิ้นราคะ สิ้นโทสะ สิ้นโมหะ ไม่เป็นพิษภัยอันตรายแก่ผู้ใด ไม่ต้องโง่ถึงกับทำลายตัวเองให้เป็นบ้า ฆ่าตัวตาย ในที่สุด

นี่มนุษยธรรมจำเป็นแก่มนุษยชาติ ขอให้ท่านทั้งหลายนำไปคิดด้วยตนเอง ไม่ต้องเชื่ออาตมาและไม่ต้องเชื่อใครก็ได้ ถ้าถือตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ไม่ต้องเชื่อแม้แต่พระพุทธเจ้า ขอแต่ว่าคำสอนที่พระพุทธเจ้าสอน ขอให้ไปดู ดู ดู จะเห็นว่า มันมีเหตุผลแห่งความจริง อยู่ที่ตัวคำสอนนั่นแหละ

จงเชื่อเหตุผลที่มีอยู่ในตัวคำสอน ไม่ต้องเชื่อพระไตรปิฎก ไม่ต้องเชื่อพระพุทธเจ้า ไม่ต้องเชื่อครูบาอาจารย์ก็ได้ เพราะว่ามันยังไม่ถึงที่สุดแห่งความจริง มันต้องเห็นความจริงที่มีอยู่ในคำพูด คำพูดว่าอย่างไร เหตุผลแสดงอยู่ที่นั่นแล้วจึงเชื่อ เช่นว่าอย่าทำชั่วอย่างนี้ ไม่ต้องเชื่อใครหรอก มันเห็นเหตุผลอยู่ที่ว่าอย่าทำชั่ว เพราะทำชั่วเข้าแล้วเป็นอย่างไร มันแสดงอยู่แล้ว นี่เรียกว่าเชื่อ

เหตุผลที่มันแสดงอยู่ในตัวคำพูดคำสอน ไม่ต้องเชื่อบุคคล
ไม่ต้องเชื่อพระคัมภีร์ ไม่ต้องเชื่ออะไรก็ได้ พระพุทธเจ้า
ท่านต้องการถึงอย่างนั้นะ แต่สาวกก็ไม่ค่อยปฏิบัติตาม
อยากจะเชื่อคนอื่น อยากให้ถูกหลอก

เพราะฉะนั้น ขอให้เชื่อเหตุผลที่มันแสดงอยู่ในตัว
ธรรมะนั้นเอง ตัวธรรมชาติก็แสดงธรรมะ ตัวกฎของ
ธรรมชาติก็แสดงธรรมะ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติก็
แสดงธรรมะ ผลจากหน้าที่ก็แสดงธรรมะ มันแสดงให้เห็น
อยู่ในตัว โดยไม่ต้องเชื่อสิ่งอื่น เชื่อเหตุผลที่แสดงอยู่ในตัว
ธรรมะ ซึ่งมีอยู่ครบถ้วนในชีวิตของเรานี้ทั้งสี่ความหมาย
นี้

ขอให้ท่านทั้งหลาย ได้ประสบความสำเร็จ ในการ
มาแสวงหาความรู้ไปใช้ประกอบหน้าที่การงานของตน
นับตั้งแต่การเล่าเรียน แล้วการทำงาน การดำเนิน
ชีวิตจนกว่าจะถึงที่สุด ให้ได้สำเร็จตามความประสงค์ทุกๆ
ประการเถิด อย่าให้เสียเวลามาแล้วไม่ได้ประโยชน์อะไร
กลับไป แล้วผู้ที่ไม่ตั้งใจฟัง มาพูดให้หนวกหู ขอเชิญว่า
อย่าได้มาเลย จงมาแต่ผู้ที่ตั้งใจฟัง ให้ได้รับความรู้สำเร็จ

ประโยชน์ คุ่มค่า และกลับไปเป็นที่พอใจด้วยกันทุกๆ ฝ่าย
อาตมาขอแสดงความขอบคุณสักครั้งหนึ่งว่า
ขอบคุณท่านทั้งหลายเป็นอันมาก ทนฟังเป็นเวลาสอง
ชั่วโมงแล้วนี้ ความอดทนสองชั่วโมงแล้วนี้ อาตมาขอ
ขอบพระคุณ ขอบพระคุณ

ขอให้ท่านทั้งหลายได้รับสิ่งตอบแทน มีความเจริญ
งอกงามก้าวหน้าในทางแห่งธรรมะของพระพุทธศาสนา
มีความสุขสวัสดิ์ อยู่ทุกทิพาราตรีกาล เทอญ.

ขอปิดประชุม.

ชีวิตนี้เป็นของยืม เป็นของยืม
คือยืมจากธรรมชาติ ธรรมชาติให้ยืมมา
เพื่อทำการพัฒนาตัวเอง
ให้สำเร็จผลสูงสุดตามที่ควรจะได้รับ
ทันแก่เวลาที่จะต้องส่งคืนเจ้าของ

ถ้าไม่มีมนุษยธรรม มันก็ไม่มีความเป็นมนุษย
และมื่ออะไรก็ไม่รู้ คือหาสาระใดๆ ไม่ได้
ดังนั้น เราจะต้องมีไอ้สิ่งที่เรียกว่า มนุษยธรรม
ธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย

พุทธทาสโอฬาริก

ISBN 978-616-7574-51-6

